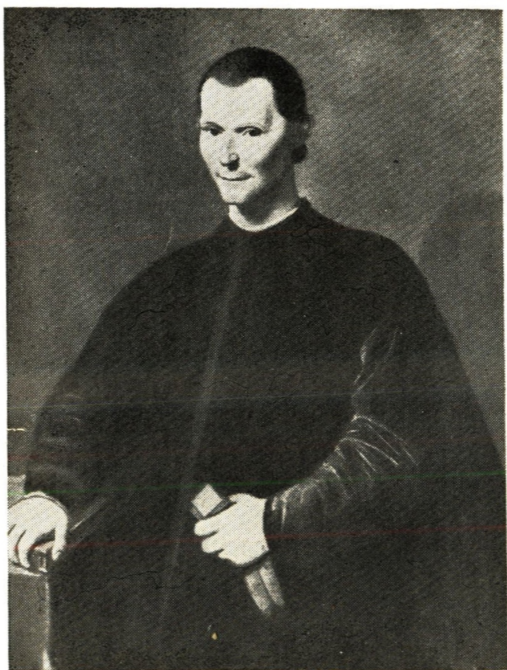
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

NICCOLÓ MACHIAVELLI

MĂTRĂGUNA

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Lei 3,50

MACHIAVELLI

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

NICCOLÒ MACHIAVELLI

MĂTRĂGUNA

COMEDIE ÎN 5 ACTE

În romîneşte de
N. AL. TOSCANI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
1958

Traducerea versurilor de
DAN GRIGORESCU

MĂTRĂGUNA ŞI TEATRUL LUI NICCOLÒ MACHIAVELLI

Cele trei comedii scrise de Niccolò Machiavelli sînt, ca şi majoritatea operelor sale de seamă, rodul acelor ani de umilinţă şi chinuitoare aşteptări petrecuţi în satul Sant' Andrea, unde marele om de stat florentin se retrăsese de bună voie după destituirea din toate slujbele Signoriei, destituire pe care familia Medici, ajunsă din nou la putere prin izgonirea gonfalonierului Pier Soderini, o decretase la 7 noiembrie 1512.

Cu paisprezece ani în urmă, adică în iunie 1498, şi doar după cîteva săptămîni de la arderea pe rug în Piazza della Signoria a violentului absurd şi sublim care fusese fratele Gerolamo Savonarola, Machiavelli fusese ales secretar al celei de a doua cancelarii a Republicii Florentine.

Pe vremea aceea Florenţa era unul dintre cele mai puternice, mai bogate şi mai culte oraşe din lume. Condu-

cerea despotului luminat Lorenzo dei Medici — supranumit *il Magnifico*, însemnase momentul de înflorire a Renaşterii, cînd fiorinul circula pretutindeni, mărfurile florentine se căutau în toate pieţele lumii, artele Florenţei cîştigaseră o evidentă supremaţie, iar umanişti iluştri grupaţi în jurul a diferite şcoli şi academii creau acea bază solidă şi nemuritoare a unei culturi care de atunci avea să stîrnească pretutindeni numai admiraţie şi respect.

Bogată şi admirată, Florenţa avea însă să aţîţe şi lăcomia despoţilor şi condotierilor care deţineau puterea celorlalte state italiene, după cum Italia, deţinătoarea puterii pe Mediterana, centrul de fapt al lumii civilizate şi reşedinţă a scaunului papal avea să trezească dorinţele de cotropire ale conducătorilor din statele vecine. Astfel, bunăoară, pe cînd Machiavelli era numit secretar, Ludovic al XII-lea al Franţei, dorind să reînceapă acţiunea dusă cîndva de Carol al VIII-lea, se uita cu jind nu numai la Neapole ci şi la Milano. Dorinţi de acelaşi fel nutreau şi Henric al VIII-lea al Angliei, Ferdinand Catolicul, Maximilian, împăratul Germaniei, sau sultanul turcilor care stăpîneau Bosforul şi Balcanii.

În asemenea condiţii misiunea lui Machiavelli era una dintre cele mai anevoioase, cu atît mai mult cu cît funcţiunea sa nu era aceea a unui ambasador — cum am spune astăzi. Pe atunci secretarul celei de a doua cancelarii era un fel de funcţionar mai mărunt menit să călătorească prin ţări străine cu scopul de-a strînge şi oferi informaţii, de-a primi sfaturi şi sugestii, de-a observa mult şi de a-şi da părerea numai rareori. Şi apoi el era întotdeauna

sub conducerea unui funcţionar mai important şi mai bine plătit, care putea participa la banchete şi ceremonii şi avea menirea să stea de vorbă cu principii şi conducătorii statului gazdă. Mai mult chiar, în îndeplinirea funcţiei, secretarul se mai loveşte şi de o altă greutate: scopul adevărat al vizitelor sale nu coincide cu cel declarat. Aşa este, bunăoară, prima sa călătorie, la contesa Caterina Sforza, conducătoarea oraşelor Imola şi Forli, cu scopul de-a întări escorta fiului ei Ottaviano — slujit de soldaţi florentini -- în realitate pentru a întări prietenia contesei cu Republica, fără prea multe alte cheltuieli. Tot astfel în 1502 e trimis pe lîngă ducele de Valentino care, ca vicar al papei Alexandru al VI-lea, înăbuşă violent şi abil rebeliunile religioase din centrul Italiei unde cîştigă o faimă legendară. (Acesta este Cesare Borgia, prototipul de mai tîrziu al *Principelui*, omul pentru care admiraţia lui Machiavelli nu a cunoscut margini şi pe care Giorgione ni-l prezintă într-un remarcabil portret ca pe o replică războinică a lui Crist: un bărbat frumos cu faţa prelungă, delicată şi uşor palidă, cu mustăţi arcuite peste gura fină, senzuală, tăiată ca şi nasul în unghiuri rafinate, imperceptibile, care exprimă tenacitate. Aceeaşi tenacitate care izvorăşte şi din ochii mari, negri, cu luciri hipnotice parcă, sau din mîna dreaptă prinsă fix de un nasture, la piept.)

Rînd pe rînd, secretarul florentin va cutreiera drumurile străine, mereu credincios Republicii şi din tulburatele oraşe italiene ca şi din Franţa sau Suedia (unde fusese împreună cu prietenul său Francesco Vettori), relatările lui vin regulat scrise cu aceeaşi scrupulozitate,

cu aceeaşi fineţe şi conciziune, cu aceeaşi eleganţă clasică şi foarte sugestivă care stîrnesc bucuria lectorilor, măcar că aceştia nu erau decît nişte funcţionari şi oameni de stat.

La 1511 Giulio al II-lea, al Genovei, simţind că este vremea de-a se scutura de francezii care-i devastaseră teritoriul în 1507, face împreună cu papa, cu Ferdinand Catolicul, cu regele Angliei şi cu Maximilian al Germaniei aşa-numita Ligă Sfîntă, împotriva lui Ludovic al XII-lea. Între ciocan şi nicovală, Florenţa se zbate să aplaneze conflictul sau să se sustragă războiului iminent. Zadarnic. Şi soldaţii adunaţi în grabă nu pot ţine piept armatei lui Raimondo di Cordova, viceregele Neapolelui şi aliatul Franţei, care invadează Florenţa aducînd la putere din nou familia Medici, cea pe care Republica o alungase.

După fuga şi moartea lui Soderini, Machiavelli, care nu fusese niciodată duşmanul familiei dei Medici, este alungat din toate slujbele statului cu decretul din 7 noiembrie 1512. Mai mult chiar, în februarie viitor, fiind descoperit complotul a doi tineri împotriva familiei dei Medici, secretarul florentin este implicat şi el. Nu este decapitat ca cei doi complotişti, dar trebuie să îndure umilinţa torturii şi a detenţiei pe nedrept.

Retrăgîndu-se în satul Sant' Andrea, la cîteva mile de Florenţa, unde locuieşte cu familia într-o vilă micuţă numită *Albergaccio* (micul han) Machiavelli este nevoit să renunţe pentru totdeauna la viaţa de om politic, tumultuoasă şi zbuciumată — de altfel singura care-i făcea plăcere. Din scrisorile adresate prietenului şi

confratelui său Francesco Vettori, care izbutise să intre în grațiile noilor conducători și să-și păstreze slujba, și în special din aceea faimoasă din 10 decembrie 1513, îl aflăm pe Machiavelli trăind ca un cuminte și mic proprietar de țară care se scoală dimineața în zori să vîneze cu șoimi sau să-și supravegheze oamenii tocmiți să-i taie o pădure de pe o proprietate a sa, care citește apoi, în umbra unei fîntîni, din Dante sau Tibul, care trece apoi pe la cîrciumă să flecărească un pic cu consătenii la o partidă de table, sau să-i descoase pe drumeții care au poposit o clipă. Seara, lepădîndu-și hainele obișnuite și o dată cu ele deprinderile lumești, își pune veșminte scumpe și, așezîndu-se la masa de lucru, deschide cărțile dragi ale marilor clasici antici, cufundîndu-și sufletul într-o bucurie fără margini.

Adevărat om al Renașterii, cu suflet neliniștit și scormonitor, cu minte ascuțită și analitică, apreciind bucuriile imediate ale vieții, mîncarea, vinul, zarul și femeile (avea copii, își iubea soția dar, cum o mărturisesc scrisorile sale, se bucura uneori și de existența celorlalte femei) precum și bucuriile eterne ca prietenia, credința, lealitatea. Suflet rafinat și sensibil la marile daruri ale artei și poeziei, gînditor profund, înțelept și cu picioarele pe pămînt, deținător al unei vaste experiențe de viață, cunoscător de oameni și de întîmplări dar mai presus de orice patriot înflăcărat și plin de o îndurerată grijă pentru orașul și patria lui hărțuite de neînțelegeri negustorești și fratricide, Machiavelli avea să propună de aici, din satul acesta liniștit, cîteva soluții pentru ca tot ce stăvilește viața, firescul, bucuria obișnuitului să fie

înlăturat sau măcar redus la neputinţă, cîteva soluţii care să curme neînţelegerile dintre comunele italiene surori şi care să înlesnească crearea unui stat italian unitar şi independent, soluţii precise şi limpezi, sprijinite din plin pe realitate şi pe adevărul vieţii, singurele menite să aibă sorţi de izbîndă [1].

Aşa a fost *Principele* — micul tratat de-o uluitoare conciziune şi luciditate, atît de hulit şi de puţin înţeles; aşa au fost *Discursurile despre prima decadă a domniei lui Titus Livius* — o culegere de pilde scoase din istoria Romei pentru a folosi izbăvirii Italiei. Şi altele. Aşa sînt şi comediile *Andria*, *Mătrăguna* şi *Clizia*, deşi poate că numai „exilului" de la Sant' Andrea, cu zilele lui lungi şi adesea plicticoase, datorăm existenţa acestor creaţii literare şi deci a *Mătrăgunei* — una dintre cele mai izbutite comedii din literatura italiană, cum se spune adesea [2].

În Italia lui Machiavelli teatrul îşi ducea viaţa cu multă sfială. Pe de o parte *Commedia dell'arte*, teatrul popular, răsărit din mimele şi atelanele romane şi reprezentat prin pieţe şi la bîlciuri, tindea să se închisteze

[1] Biografii lui ne încredinţează că se trăgea dintr-o veche familie de patrioţi şi luptători pentru cauza Florenţei. Astfel este interesant de amintit că blazonul familiei Machiavelli reprezenta o cruce albastră pe un cîmp argintiu. Din unghiurile braţelor, răsar patru cuie mari care aminteau etimologia numelui: *Malclavellus* sau *Machiavegli* — derivat de la *mali clavelli*, cuie rele, gata să-i străpungă pe duşmani.

[2] Alte lucrări dramatice în versuri sau proză, atribuite lui Machiavelli sau începute de el şi terminate de alţii, sînt lipsite de valoare artistică şi nu ne ocupăm de ele aici.

în forme fixe şi indestructibile, păşind pe loc în cadrul aceloraşi măşti, aceloraşi personaje fixe şi arhicunoscute care se mişcau după nişte subiecte învechite şi necorespunzătoare vremii. Pe de altă parte teatrul clasic, latin şi grec, tradus savant şi jucat savant, accesibil unei mîini de oameni şi aducînd în discuţie teme străvechi şi lumi moarte, străine. În acest gen comediile lui Ariosto, *Suppositi*, *Lena*, *Scolastica*, produc o impresie mediocră. Mai mult noroc are cardinalul Bibbiena cu a sa *Calandra* care, deşi imitată fără prea multă fantezie după *Menechmi*, de Plaut, şi mult inferioară comediilor lui Ariosto, stîrneşte rîsul papilor, a principilor şi a întregii Italii de la începutul secolului al XVI-lea prin obscenitatea ei excesivă, servită însă într-un autentic grai florentin.

Piesele lui Machiavelli nu au fost datate, dar probabil că prima încercare de acest gen a fost *Andria* — adică fata din Andros, cetatea grecească. E o traducere după Terentius, scriitorul latin de limbă populară, care, ca şi Plaut, era la modă în Renaştere. E vorba de o traducere fără pretenţii care n-a stîrnit interesul contemporanilor[1]. De altfel nici originalul nu este entuziasmant.

Pamfilo se îndrăgosteşte de o tînără fată din Andros de origină dubioasă. În ciuda dragostei, a maşinaţiunilor abile ale sclavului său şi chiar a faptului că are un copil

---

[1] Pasquale Villari, în vechiul şi preţiosul său studiu *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*, U. Hoepli, Milano, 1914, spune la pg. 170. vol. III, că traducerea nu excelează prin fidelitate şi în redarea ei pe italieneşte sînt mai multe pasaje greoaie şi obscure.

de la iubita lui, tînărul nobil se loveşte de cruzimea părintelui său care-i alege o altă soţie şi care nu se înduplecă decît la urmă, cînd află că Andria este chiar fiica unui bun prieten de-al său, proprietar de sclavi şi el.

Spiritul avid şi inventiv al lui Machiavelli nu putuse fi, cu siguranţă, mulţumit de această poveste banală care pe deasupra pretinde şi o întoarcere cu multe secole în urmă, într-un cadru străin şi cam decolorat astfel că noua sa încercare de a scrie teatru, urmînd pilda marilor clasici pe care la Sant' Andrea îi citea în haine de sărbătoare, poartă amprenta originalităţii autorului *Principelui*.

Clizia, care din punct de vedere cronologic este ultima lucrare dramatică machiavelliană, este nu o traducere ci mai degrabă o adaptare după *Casina* lui Plaut.

Prologul piesei, făcînd aluzie la împrumutul acesta din literatura clasică, filozofează asupra repetării unor fapte omeneşti în timp, cînd condiţiile sînt aceleaşi, şi, pentru că întîmplarea cuprinsă în comedie se petrecuse la Florenţa ca şi cu secole în urmă, la Atena, autorul, în faţa celor două întîmplări asemănătoare „a ales-o pe cea din Florenţa, socotind că va fi mai mult pe placul vostru (adică al spectatorilor, n.n.) întîmplarea de-acum decît cea de pe vremuri, pentru că Atena s-a năruit: străzile, pieţele şi meleagurile ei nu vă sînt cunoscute. Mai mult, acei cetăţeni grăiau pe greceşte, limbă de care voi nu aveţi cunoştinţă".

Este vorba despre Atena pentru că Plaut, după cum şi el mărturiseşte în prologul *Casinei*, luase subiectul de la grecul Diphiles, a cărui comedie se numea *Clerù-*

menoi, *Sortientes* cum îi spunea Plaut, adică *Trăgătorii la sorți* [1].

Argumentul este dinamic: Cleandro și tatăl său, bătrînul Nicomaco, sînt îndrăgostiți excesiv de Clizia, fata de pripas crescută ca slugă în casa lor. Sofronia, mama și stăpîna casei, este un om cu mintea întreagă și deci aliata fiului. Bătrînul însă, pune la cale căsătoria Cliziei cu Pirro, sluga din curte și omul lui de încredere, intenționînd ca după un astfel de paravan să se poată bucura în voie de tinerețea și nurii tinerei fete. Fiul, ghicind jocul tatălui său, pentru că nu se poate el însura cu Clizia, considerată de condiție nedemnă, fiind slugă, propune ca soț pe Eustachio, omul lor de la moșie. Soarta joacă un renghi bunului simț și o nefericită tragere la sorți (de unde și titlul ales de Diphiles) hotărăște ca tînăra fată să fie a lui Pirro, deci a bătrînului Nicomaco. Sofronia însă, împreună cu fiul său, corijează soarta și pun la cale un fel de farsă.

În noaptea nunții Clizia este schimbată în patul conjugal cu un om din curte și Nicomaco, dîndu-se drept Pirro, se culcă cu acesta spre marea satisfacție a tuturor. Pînă la urmă se descoperă că fata este de origină nobilă și bătrînul, lecuit în urma groteștii întîmplări, consimte la căsătoria dintre Cleandro și Clizia.

Povestea se desfășoară la Machiavelli ca și la Plaut fără nici o modificare. În construcția comediei însă,

---

1 Pentru comedia lui Plaut m-am servit de traducerea și comentariile în franțuzește ale lui Alfred Ernout: Plaut, *Bacchides*, *Captivi*, *Casina* — *tome* II. *Société d'édition „Les belles lettres"*, Paris 1933.

Machiavelli îşi permite unele rezolvări personale potrivite cu gustul şi mentalitatea timpului. Desigur Machiavelli s-a oprit tocmai la această comedie plautiană pentru că ea se potriveşte vieţii tumultuoase din Renaştere în care omul, eliberat de prejudecăţile medievale, doreşte să se bucure intens de micile bucurii ale vieţii, fără nici o zăbavă (*„di doman non c'è certezza...“*). Sub puternica impresie a povestirilor lui Boccaccio, cu care comedia lui Plaut se aseamănă destul de mult, Machiavelli dă piesei o alură florentină, lărgind mişcarea pe scenă şi colorînd limbajul personajelor.

Mai întîi Machiavelli schimbă numele eroilor, deşi rămîne pe terenul onomasticii eline. Casina se va numi Clizia. Euthynicus, tînărul ei iubit, va fi Cleandro; bătrînul Lysidam va purta numele de Nicomaco şi aşa mai departe. La Plaut comedia are un caracter mai închis, de comedie bufă şi „pură“, scrisă cu intenţia de a stîrni rîsul şi, ce-i drept, scrisă admirabil. Tînăra pereche nu apare de loc pe scenă şi acţiunea este o complicată urzeală de intrigi între bătrîni, matroane şi sclavi. Bătrînul, ramolit şi plin de metehne este ridicul prin amorul său exagerat şi acrobatic pentru tînăra fecioară. Mai mult o fantoşă decît un caracter.

Machiavelli, deşi zăboveşte uneori pe replici cam stufoase şi lungi, îl aduce pe scenă pe tînăr, îl colorează priceput cu desperare, şi-l face astfel un adversar autentic al bătrînului. Duelul care se dă de-a lungul celor şase acte între cei doi, sporeşte valoarea dramatică a piesei, face graiul să clocotească mai autentic pe scenă şi scoate în evidenţă aspectul social al piesei.

La Plaut căsătoria tinerilor este doar promisă spectatorilor într-un epilog de trei versuri pe cînd la Machiavelli sînt cîteva scene în finalul comediei care arată bucuria generală pentru acest eveniment, şi mărturisesc, de fapt, încrederea autorului în triumful a tot ceea ce este normal şi frumos.

Piesa a fost reprezentată în 1525 la Florenţa în casa lui Iacopo di Filippo, *fornaciaio*, adică proprietar de cuptor, om bogat şi foarte cunoscut în cartierul său, dincolo de poarta San Frediano. Acest Iacopo n-a precupeţit nimic cumpărînd recuzita şi costume din banii săi, amenajînd pentru reprezentaţie chiar o grădină specială. La reuşita piesei a mai contribuit şi o cîntăreaţă cunoscută pe atunci, Barbara pe nume, şi apreciată de Machiavelli şi altfel, care a recitat *canzona* cu care începe comedia. Triumful comediei a fost deplin şi faima ei a trecut repede graniţele Toscanei. „Nu se vorbeşte decît despre cocător şi dumneata, şi despre dumneata şi cocător..." îi scrie prietenul său Filippo de' Nerli.

Cu cinci ani înainte însă, adică în aprilie 1520, Machiavelli avea terminată şi gata să fie reprezentată *Mătrăguna (Mandragola)*, o piesă de data asta cu totul originală şi o capodoperă a genului care de atunci avea să stea alături de cele mai izbutite comedii din literatura universală. Giorgio Vasari — faimosul biograf al pictorilor — povestea în *Viaţa lui Bastiano da San Gallo* că văzuse *Mătrăguna* jucată de *Compagnia della Cazzuola* în casa lui Bernardino di Giordano — căci pe vremea aceea nu erau teatre. De remarcat că decorurile erau pictate de

Andrea del Sarto şi amintitul Bastiano da San Gallo — pictori care se bucurau de un mare renume.

Piesa se brodează pe o întîmplare care făcuse probabil vîlvă în Florenţa [1] acelei vremi şi care pare scoasă din marea cronică boccaccescă.

Callimaco Guadagni se întoarce de la Paris atras de renumele pe care frumuseţea îl făcuse madonnei Lucrezia, nevasta lui messer Nicia Calfucci, doctor în legi. Urmînd sfatul prietenului său Ligurio şi ajutat de şiretenia călugărului Timoteo, Callimaco se slujeşte de prostia lui Nicia şi de dorinţa acestuia de a avea copii şi izbuteşte pînă la urmă să se înfrupte din farmecele încîntătoarei Lucrezia care, dorind şi ea un copil, se lasă înşelată de călugăr, confesorul ei, şi primeşte în pat pe un necunoscut — nu altul, de fapt, decît Callimaco [2].

Un prolog de versuri călăuzeşte cu o conciziune desăvîrşită imaginaţia spectatorilor care sînt puşi în faţa unui tablou florentin şi rezumă în cîteva vorbe întîmplarea lui Callimaco şi a Lucreziei. Începînd cu atmosfera şi culoarea locală, menţinînd mereu impresia contemporaneităţii prin feluritele aluzii la locurile şi întîmplările Florenţei de la începutul lui *Cinquecento*, conducînd

---

1 Identificată cu precizie şi datată 1504, pe baza aluziilor din actul 1, scena 1.

2 Dîndu-se drept doctor, Callimaco prescrie iubitei sale, ca să nască, o fiertură de mătrăgună. De aici şi numele comediei.

Credinţa în înfluenţa binefăcătoare a mătrăgunei asupra natività ţii e străveche. Chiar *Biblia* o atestă, în *Geneză* (30, *14 — 17*) unde Lia şi Raşela, în întrecerea lor de-a naşte cît mai mulţi copii, se folosesc de această buruiană cu puteri miraculoase.

acţiunea către deznodămînt cu vivacitate şi zgîrcenie de vocabular şi punînd în scenă oamenii vii şi autentici Machiavelli reuşeşte să dea o operă cu care s-ar fi putut mîndri toţi marii lui maeştri.

Personajele palide şi fără prea multă vlagă din celelate piese dispar. În *Mătrăguna* nu mai găsim măşti. Întîlnim *caractere*, oameni cu o anumită personalitate, mişcaţi de pasiuni adevărate, adînci, dramatice.

Callimaco este studentul petrecăreţ şi sentimental întors de la Paris, tînărul florentin al Renaşterii gata să-şi risipească banii la jocurile de noroc sau să-şi dea viaţa pentru o noapte petrecută în patul unei femei frumoase. El iubeşte cu adevărat, dar simplist, fără complicaţii şi adînci ni.

Ligurio, amicul providenţial, fără scrupule, abil mistificator, leagă şi dezleagă totul în comedie. Pentru bani face orice — şi face lucruri surprinzătoare cu un sînge rece care amuză.

Lucrezia e o femeie a Renaşterii, încîntătoare prin naivitatea ei, dar fără vreun fundament moral deosebit. Făcută să fie iubită şi dominată, şi încredinţată că nu poate fi şi altceva decît mamă, ea se dă primului vagabond de pe stradă ca să aibă un copil.

Sostrata, mama ei, e o bătrînă proastă şi ascultătoare, fără fantezie şi supusă prosteşte formelor şi convenienţelor, care nu se sperie de păcat cînd e făcut în biserică.

Dar „acestea sînt figuri secundare", spune De Sanctis. Personajul cheie este fratele Timoteo, călugărul viclean şi isteţ, gata la orice ticăloşie pentru bani, gata să-l vîndă şi pe bunul Dumnezeu dacă e nevoie. Reversul

lui e messer Nicia, bătrînul doctor în legi, stupid şi scandalos de prost, ridicul prin pretenţiile şi ifosele lui de om şiret şi înţelept. Avem aşadar de-a face cu o adunătură de lichele şi de secături, proşti sau ticăloşi amestecaţi într-o luptă murdară, cu scopuri meschine şi animalice, pentru care sînt gata să sacrifice tot ce e frumos şi sfînt! „Lucrurile acestea nasc indignarea în Germania şi provoacă Reforma" — spune De Sanctis în *Istoria literaturii italiene* în admirabile pagini închinate lui Machiavelli. „În Italia provocau rîsul şi primul care rîdea era papa. Cînd un rău devine atît de răspîndit pretutindeni şi atît de obişnuit încît provoacă rîsul, asta înseamnă cangrenă şi leac nu mai există."

Toată lumea rîdea în Italia asistînd la *Mătrăguna*, în afară de un singur om: Machiavelli.

Este multă amărăciune în comedia secretarului florentin, mult venin. Există o anumită crispare în prezentarea acestor eroi, o durere subtilă în sinceritatea încăpăţînată cu care se înşiră atîtea metehne omeneşti, fără să se cruţe nimic.

Mătrăguna nu este altceva decît o violentă smulgere de mască de pe faţa unei societăţi. Se arată superficialitatea feciorilor de îmbogăţiţi care merg să înveţe aiurea, se critică familia acelui *popolo grasso* îmbogăţit în vremea signoriilor, familie creată pe baze mercantile şi îndreptate împotriva firii. Se demască uriaşa organizaţie negustorească a bisericii papale, superficialitatea femeii prostită de o educaţie monstruoasă şi falsă, mizerabila condiţie a oamenilor declasaţi siliţi la escrocherii şi mistificări degradante.

Autorul nu se distrează în comedia lui, nu se complace în întîmplarea povestită, piesa aceasta nefiind o creaţie de artă pentru artă ci o gravă lecţie de morală, pe care Machiavelli o dă cu seriozitate şi bună intenţie.

Astfel *Mătrăguna* departe de a fi o piesă răzleaţă, un *passatempo* agreabil, se încadrează în opera machiavelliană printre lucrările principale, alături de *Principele* şi de *Discursuri*. Ca şi în *Principele* găsim în *Mătrăguna* aceeaşi analiză lucidă şi grijulie, acelaşi bisturiu de excelent chirurg, aceeaşi seriozitate în cercetarea relelor omeneşti pe care mai înainte trebuie să le cunoşti ca să le poţi curma mai apoi. Şi nu ne putem opri la pesimismul care, e drept, se degajă din această comedie, pentru că în *Principele*, Machiavelli propune cu grijă multe soluţii eficace pentru înlăturarea răului.

Nu trebuie însă exagerat. Intenţia de glumă piperată, atît de gustată pe vremea aceea există din plin în *Mătrăguna*. După cum am arătat, şi în traducerea anterioară *Mătrăgunei* şi în adaptarea scrisă şi jucată după 1520, Machiavelli dădea dovadă că se distrează povestind întîmplări cu haz despre năzdrăvăniile amoroase, fără să-şi bată prea mult capul cu „probleme". Şi-apoi cam în aceeaşi vreme scrisese şi *Novella di Belfagor arcidiavolo* [1], o mică perlă a povestirii de epocă, remarcabilă

1 Aş traduce: *Povestea* (astăzi se spune *banc*) *cu Belfagor, dracul cel mare*. Pluton, tartorele dracilor, văzînd că toţi muritorii care bat la poarta iadului sînt păcătoşiţi numai şi numai de femei, îl trimite pe Belfagor pe pămînt să ia chip de om, să se însoare şi să vadă astfel cum stau lucrurile. După nenumărate experienţe nefericite dracul se întoarce desperat în iad preferînd lăcaşul

prin simplitatea şi incisivitatea ei, plăsmuită de fapt ca să stîrnească rîsul şi buna dispoziţie a unor contemporani care şi din punct de vedere spiritual nu consumau decît alimente tari şi bine condimentate.

Fără îndoială că şi *Comedia lui Callimaco şi a Lucreţiei*, cum se chema faimoasa comedie machiavelliană într-o primă ediţie, nedatată[1], fusese concepută tot ca o *burla*, ca o glumă din acestea, grasă şi violentă, menită să dea satisfacţie şi autorului ei, un om activ şi deprins cu freamătul oraşului şi al vieţii politice, silit să joace toată ziulica table într-o cîrciumă de ţară.

O strofă din *Prolog* sună astfel:

Dar dacă socotiţi că nu se cade
Pentru un om ce-şi zice înţelept
La o poveste cum e-aceasta să gîndească,
Iertaţi-l: e un om prea cumsecade
Şi o dorinţă îi rodeşte-n piept:
Vrea trista-i viaţă să-şi înveselească.
Că nu i-a fost dat să cunoască
Într-altă parte fericirea.

---

smoalei şi al chinurilor veşnice în locul nimicitoarei calităţi de soţ. Povestea are origini străvechi, arabe, dar se pare că pe Machiavelli l-a citit Caragiale, cînd a scris *Kir Ianulea*.

1 „*Comedia di Callimaco: & di Lucretia*". Pe copertă se află desenat simplu şi corect, un centaur al cărui bust uman cîntă la vioară — semn ce simbolizează pe principele cel bun pe care Machiavelli îl sfătuieşte să împletească în acţiunile sale calităţile de om şi de fiară. Sub desen, titlul, fără loc şi dată, totul fiind prins într-un chenar bogat împodobit cu flori stilizate.

Informaţia o iau din Adolfo Oxilia, *Machiavelli*. Ed. Nemi, Firenze, 1932, carte care cuprinde un interesant material imagistic despre Machiavelli.

Oprit a fost a-şi îndrepta privirea
Spre alte însuşiri cum încercat-a.
Prea mare i-ar fi fost, poate, răsplata.

Şi dacă ţinem seamă că acest prolog, după cum dovedeşte Tommasini [1], este scris după ce piesa fusese terminată, ne dăm seama că Machiavelli însuşi era îngrijorat oarecum pentru felul cum avea să fie înţeleasă şi primită comedia lui [2].

Oricare a fost însă intenţia ce a dat naştere *Mătrăgunei*, cînd avea să ia pana şi să aştearnă povestea pe hîrtie Machiavelli va renunţa la glumă în favoarea seriozităţii, iar omul de lume, despre care vorbesc contemporanii, va ceda locul artistului conştiincios şi preocupat de soarta semenilor săi.

Prima ediţie datată a *Mătrăgunei* este cea de la 1524. Cu un an înainte este jucată la Veneţia şi se spune că auzind de succesul ei, papa Leon al X-lea ceruse să se joace la Roma cu aceiaşi actori. Faima comediei avea să depăşească repede graniţele şi secolele.

Voltaire, bunăoară, care scrisese acel faimos şi nedrept *Antimachiavel*, avea să spună totuşi în *Essai sur les Moeurs* că preţuia *Mătrăguna* mai mult decît toate comediile lui Aristofan, iar mai tîrziu exegetul englez Macaulay (*Biographical Essays: Machiavelli*) o socoteşte, cu preţiozitate de clasificare, drept cea mai bună comedie a teatru-

---

1 Oreste Tommasini, *La vita e gli scritti di Niccolo Machiavelli nella loro relazioni col machiavellismo* — Ed. Ermanno Loescher, Roma, 1911, monumentalul studiu pe care l-am utilizat adesea pentru datele şi informaţiile necesare acestor rînduri.

2 „Slabe versuri — spunea De Sanctis — dar sfîşietoare. Rîsul lui este rod al durerii."

lui italian, şi inferioară numai celor mai bune comedii ale lui Molière.

Dar cel care a preţuit cel mai mult comedia machiavelliană, deşi n-a afirmat zgomotos niciodată lucrul acesta, a fost Carlo Goldoni. Mai puţin profund dar mai cunoscut şi mai gustat decît marele său înaintaş, Goldoni avea să înveţe enorm de la Machiavelli şi, urmînd calea pe care *Mătrăguna* o arăta cu o excepţională preciziune, să creeze teatrul naţional italian.

FLORIN CHIRIŢESCU

PERSONAJELE

CALLIMACO
SIRO
MESSER NICIA
LIGURIO
SOSTRATA
CĂLUGĂRUL TIMOTEO
O FEMEIE
LUCREZIA

Acțiunea se petrece la Florența

CÎNTEC

care se zice la începutul comediei de către nimfe și de păstori

Fiindcă-atît de scurtă-i viața
Și atîtea chinuri sînt
Că de-abia le-ndură omul pe acest pămînt;
Robi dorințelor deșarte,
Vremea o lăsăm să fugă și se irosește.
De plăceri cin' se desparte
Și în frică și necazuri singur viețuiește
De ispite se ferește;
Răutatea și durerea
Ăstei lumi nu îl ating
Precum celorlalți le sting toată vlaga și puterea.

Să trăim în sihăstrie,
Să rămînă-n urmă-alean, chin și întristare!
Și în joc și veselie
Noi aici vom sta, în preajma nimfelor sprințare
Vom preface-n sărbătoare
Ăst popas al nostru aci,
Și din cîntece măiastre
Și din jocurile noastre — veselia vom urzi.

Dar aici ne-a mai chemat
Faima celui ce cu slavă vi-i cîrmuitor;
Numele-i a-ntruchipat
Însușiri mărețe care-n veac de veac nu mor.
Sceptrul său ocrotitor,
Viața voastră fericită,
Fie-vă prilej de joc.
Bucuroși de-atît noroc, să aducem mulțumită.

PROLOG

Vă aibe-n sfînta-i pază Cel-de-sus;
Ne sprijinim pe-a voastră bunătate!
De nu v-om place, tot ne veți ierta.
În liniște-ascultați ce-avem de spus,
Aflați acum ce întîmplări ciudate
S-au petrecut pe acest meleag, cîndva.
Deci, iată: -aice veți vedea
Cum pe această pînză zugrăvită
E Florența voastră cea iubită.
Va fi și Roma, Pisa alteori.
Să îți vină, zău, de rîs să mori.

Vedeţi în dreapta, mai spre deal, o casă?
Acolo stă un doctor iscusit
Ce pe Bouţiu pe de rost îl ştie.
Iar uliţa ce-n jos, spre rîu, se lasă
E strada lui Amor; n-am pomenit
Făptură ce de-aici să iasă vie.
Iar peste drum, în sacristie,
Vedea-veţi un călugăr sau abate
Ce-şi duce viaţa în singurătate.
(Doar dacă voi, mînaţi de nerăbdare,
N-aţi părăsi cinstita adunare.)

Pe stînga, unde se zăreşte-o poartă,
Guadagni Callimaco locuieşte;
De la Paris venit-a de curînd:
Printre tovarăşii-i de chef, îşi poartă
Alesele-nsuşiri; astfel vădeşte
Obîrşie înaltă, nu de rînd.
El şi-a-nchinat întregul gînd
(De-aceea-a şi-nşelat-o, poate)
Unei frumoase, sprintenă în toate.
De-aţi asculta cu luare-aminte, toţi veţi vrea
Să fiţi minţiţi aşa cum a fost ea.

Povestea se numeşte *Mătrăguna*.
De ce se cheamă-aşa, o să vedeţi.
De n-aţi afla prilej de desfătare,
— Cel care-a scris-o, neavînd nici una
Din însuşirile atîtor şugubeţi —
Plăti-va vinul pentru fiecare
Vedea-veţi, de-oţi avea răbdare;
Un biet îndrăgostit:
Un călugăr necinstit;
Un doctor cam nătăfleţ
Şi-un pierde-vară, vesel şi isteţ.

Dar dacă socotiţi că nu se cade
Pentru un om ce-şi zice înţelept
La o poveste cum e-aceasta să gîndească;
Iertaţi-l: e un om prea cumsecade
Şi o dorinţă îi rodeşte-n piept:
Vrea trista-i viaţă să-şi înveselească.
Că nu i-a fost dat să cunoască
Într-altă parte fericirea.
Oprit a fost a-şi îndrepta privirea
Spre alte însuşiri cum încercat-a.
Prea mare i-ar fi fost, poate, răsplata.

El nu-şi doreşte, însă, alt nimic
Decît ca voi să rîdeţi pe-ntrecute
Şi să bîrfiţi precît vă stă în fire
S-ar desluşi astfel, măcar un pic,
Că-a veacurilor de demult virtute
Lăsată-a fost în vremea noastră-n părăsire
Şi necurmata clevetire
Pre toate-n lumea asta le mînjeşte.
Drept care, nimeni nu se osteneşte
Un lucru mai de soi să facă-n viaţă:
S-ar spulbera în vînt, s-ar pierde-n ceaţă.

Dar de-ar putea să creadă-un oarecare
Bîrfindu-l pe-autor, vreun rău că-i face,
Sau că din drumu-i poate să-l abată,
Apăi să afle-acela de la mine
C-ar fi mai potrivit să-i deie pace.
Are-autoru-o limbă înfurcată!...
(Aceasta fostu-i-a şi-ntîia artă.)
Şi nici aici, şi nici în ţări străine
El nimănui nu va să i se-nchine,
Chiar dacă uneori slujeşte
Acelui ce mai cu dichis se-mpodobeşte.

Lăsa-vom clevetirea-n voia ei
Pe noi, o treabă mai de soi ne cheamă
Şi timpul fuge,-n frîu nu poţi să-l ţii.
Pe vorbă să nu pui nicicînd temei
Şi nici pe proşti să nu îi bagi în seamă,
Că n-au habar dacă sînt morţi sau vii.
Ieşind din casa lui, îl veţi zări
Acum pe Callimaco:-n urmă vine
Valetu-i, Siro; luaţi aminte bine:
Din gura lor afla-veţi pentru-ntîia oară
Ce fapte prea ciudate aici se întîmplară.

ACTUL I

SCENA 1

Callimaco şi Siro

CALLIMACO

Siro, nu pleca. Vreau să-ţi spun ceva.

SIRO

Iată-mă.

CALLIMACO

Cred că te-a mirat plecarea mea neaşteptată din Paris, şi că acum te miri şi mai tare, văzînd că stau aici de-o lună fără să fac nimic.

SIRO

Ce-i adevărat... e-adevărat!...

CALLIMACO

Dacă nu ţi-am spus pînă acum nimic din ceea ce-ţi voi spune acum, nu e pentru că n-am încredere în tine, dar socotesc că lucrurile pe care omul nu vrea să le dea în vileag, e bine să nu le spună decît dacă-i silit. De data asta însă, m-am gîndit că s-ar putea să am nevoie de tine, aşa că-ţi voi spune totul.

SIRO

Eu sînt sluga dumneavoastră, domnule, şi slugile nu trebuie să ceară niciodată socoteală stăpînilor de ceva, nici să se amestece în vreo treabă de-a lor; dar cînd stăpînilor le vine pofta să spună ce-au pe inimă, noi trebuie să-i slujim cu credinţă; şi eu aşa am făcut, şi-aşa voi face şi de-acum încolo.

CALLIMACO

Ştiu asta. Fără îndoială că m-ai auzit spunîndu-ţi-o de-o mie de ori — dar nu-i nimic dacă o să mai auzi şi-a mia una oară! — cum, atunci cînd aveam zece ani, după moartea tatei şi a mamei, tutorii mei m-au trimis la Paris, unde am stat douăzeci de ani. Şi cum după primii zece ani —

din cauza cotropirii țării de către regele Carlo — au început războaiele din Italia, nimicind aceste ținuturi, m-am hotărît să rămîn la Paris și să nu mă mai întorc niciodată în patrie, socotind că pot trăi acolo mai în siguranță decît aici.

SIRO

Așa-i, cum spuneți.

CALLIMACO

Am poruncit să mi se vîndă întreaga avere de-aici, afară de casă, și-am început să-mi duc viața la Paris, unde-am mai trăit încă zece ani, într-o nespusă fericire...

SIRO

Știu și asta.

CALLIMACO

... împărțindu-mi timpul între studii, petreceri și administrarea averii; și mă descurcam atît de bine încît nici una din aceste trebi n-o împiedica pe cealaltă. Și de aceea, după cum știi, trăiam foarte liniștit, mulțumindu-i pe toți și silindu-mă să nu supăr pe nimeni; așa că le eram la fel de drag burghezilor, nobililor, străinilor, țăranilor, săracului și bogatului.

SIRO

E-adevărat!

CALLIMACO

Se vede că ursitei i s-a părut c-o duceam prea bine şi făcu să nimerească la Paris un anume Cammillo Calfucci.

SIRO

Încep să cam ghicesc ce vă frămîntă.

CALLIMACO

Acesta, ca şi alţi florentini, era adesea invitatul meu. Într-o bună zi, dintr-o vorbă într-alta, am ajuns să discutăm unde sînt femei mai frumoase! În Italia sau în Franţa ? Şi cum eu nu puteam vorbi despre italience, fiindcă eram copil cînd am plecat din patrie, un florentin, care era de faţă, luă partea franţuzoaicelor, iar Cammillo, a italiencelor; şi după multe contraziceri, dintr-o parte şi din alta, Cammillo s-a ridicat mînios, spunînd că dacă toate italiencele ar fi urîte, apoi o rudă de-a lui le-ar fi scăpat de această ruşine.

SIRO

Acum m-am dumirit despre ce vorbiţi!

CALLIMACO

Și-o numi pe madonna Lucrezia, soția lui messer Nicia Calfucci, și-i lăudă atît de mult frumusețea și felul ei de-a fi, încît am rămas cu toții uimiți; iar pe mine mă cuprinse deodată un dor năprasnic s-o văd; așa că n-am mai ținut seamă de alte trebi, n-am mai gîndit de-i război sau pace în Italia, și-am pornit încoace; ajuns aici, am văzut că faima madonnei Lucrezia era mult mai prejos de adevăr, lucru care se întîmplă foarte rar. Și s-a aprins în mine o dorință atît de nebună de-a o avea, încît nu-mi mai găsesc locul.

SIRO

Dacă mi-ați fi spus asta la Paris, aș fi știut ce sfat să vă dau; dar acum zău că nu știu.

CALLIMACO

Eu nu ți-am spus toate acestea ca să-mi dai sfaturi, ci să-mi mai potolesc nițeluș focul și, dacă va fi nevoie, să fii gata să mă ajuți.

SIRO

Cît despre asta, nici o grijă, signore. Aveți vreo speranță?

CALLIMACO

Din nenorocire, nici una, sau prea puține. Și să-ți spun de ce: în primul rînd nu mă împac cu firea ei, căci e foarte cinstită și nici nu vrea să audă de iubire; apoi, bărbatu-său e putred de bogat și-i împlinește toate dorințele și, dacă nu-i tînăr, nu-i nici chiar atît de bătrîn pe cît pare; n-are nici rude, nici vecine la care să petreacă seara, ori în zilele de sărbătoare, ori să se distreze în vreun fel oarecare, după cum obișnuiesc femeile tinere. Nu primește în casă nici o persoană mai deocheată, și nu-i nici vreo slugă sau vreun om de încredere care să nu tremure în fața ei; în felul acesta, după cum vezi, nu-i chip să mituiesc pe cineva!...

SIRO

Și-atunci, ce credeți că-i de făcut?

CALLIMACO

Nu există situație oricît de desperată din care să nu se poată ieși, să nu existe o cale de scăpare, o speranță. Și-atunci cînd vrei și dorești aprig să ajungi la țelul pe care-l visezi, pînă și cea mai slabă și deșartă speranță îți apare demnă de luat în seamă.

SIRO

În sfîrșit, ce vă face să sperați?

CALLIMACO

Două lucruri. Primul: prostia lui messer Nicia, care, cu toate că-i doctor în legi, e bărbatul cel mai nătîng, cel mai prost din Florența. Al doilea: dorința și-a lui și-a nevesti-si de-a avea copii; sînt căsătoriți de șase ani, și n-au avut pînă acum nici unul! Și, cum sînt foarte bogați, mor să aibă un moștenitor. Și-ar mai fi ceva, mama Lucreziei! În tinerețea ei a fost femeie de viață... Vezi însă, că și ea e bogată, așa că nu știu cum s-o scot mai bine la capăt.

SIRO

Ați încercat ceva pînă acum?

CALLIMACO

Da, dar prea puțin.

SIRO

Ce anume?

CALLIMACO

Îl știi pe Ligurio care vine mereu să ia masa cu mine! Cîndva, a fost pețitor, pe urmă s-a

apucat de cerşit mese ba la unu' ba la altu'; şi fiindcă-i om vesel, plăcut, messer Nicia îl consideră ca pe unul de-ai casei, numai că Ligurio îl trage pe sfoară. Cu toate că nu-l invită să mănînce la el, messer Nicia îl împrumută din cînd în cînd cu bani. M-am împrietenit cu el şi i-am vorbit de dragostea mea. El mi-a făgăduit că se va face luntre şi punte să mă ajute.

SIRO

Vedeţi să nu vă tragă pe sfoară! Nu-i bine să vă daţi pe mîna unui linge-blide ca ăsta!

CALLIMACO

Asta-i drept! Numai că atunci cînd îi dai a înţelege că n-o face pe degeaba, poţi să-l crezi că te va servi cu credinţă. Şi eu i-am făgăduit, dacă reuşeşte, că-i dau bani berechet; iar dacă nu reuşeşte, ce-o să mă coste decît un ospăţ sau o cină, şi cu asta sînt obişnuit, că niciodată n-am mîncat singur.

SIRO

Şi ce v-a făgăduit pînă acum?

CALLIMACO

Mi-a făgăduit că o să-l convingă pe messer Nicia să plece cu nevastă-sa la băi, în luna mai.

SIRO

Şi dumneavoastră ce folos trageţi din asta?

CALLIMACO

Ce folos? S-ar putea ca băile astea să-i schimbe firea, căci prin asemenea locuri n-ai altceva mai bun de făcut decît să te ţii de petreceri; m-aş duce şi eu după ei şi aş căuta prin toate mijloacele s-o ademenesc, neprecupeţind nimic. M-aş împrieteni cu ea şi cu bărbatu-său!... Şi, cine ştie? Dintr-un lucru iese altul şi cu vremea totul se aranjează.

SIRO

Nu-i o socoteală proastă!

CALLIMACO

Ligurio s-a despărţit de mine chiar în dimineaţa asta, şi mi-a spus că o să stea de vorbă cu messer Nicia despre ce-am pus la cale, şi se va întoarce să-mi spună ce-a făcut.

SIRO

Uite-i că vin încoace.

CALLIMACO

Eu mă ascund pe aproape. De cum o termina de vorbit cu doctorul, am să-l întreb ce-a făcut. Pînă atunci, tu du-te acasă și vezi-ți de treabă. De-oi avea nevoie de tine, te chem eu.

SIRO

Am plecat.

SCENA 2

Messer Nicia și Ligurio

NICIA

Cred că sfaturile tale sînt bune, și am vorbit aseară cu doamna mea. Spunea c-o să-mi dea răspunsul astăzi, numai că, să-ți spun drept, nu prea-mi arde de ducă.

LIGURIO

De ce?

NICIA

Fiindcă... mă despart greu de cuibușorul meu. Și-apoi, să car în spinare nevasta, servitorul,

străchinile... Nu-mi convine! Și-n afară de asta, ieri seară am stat de vorbă cu mai mulți medici. Unul spunea să mă duc la San Filippo, altul la Porretta, altul la Villa... Cu toții sînt nerozi! Zău așa, dacă doctorii ăștia au habar de medicină.

LIGURIO

Ei, lăsați, că nu atît sîcîielile de care mi-ați vorbit vă opresc de la călătorie, ci mai degrabă neobișnuința de a pierde din ochi cupola dommului florentin.

NICIA

Te înșeli! Cînd eram mai tînăr, am fost o haimana și jumătate!... Nu se făcea bîlci la Prato, la care să nu mă duc; nu există castel prin împrejurimi la care să nu fi fost! Și pot să-ți mai spun că am fost la Pisa și la Livorno! Mai ai ceva de zis?

LIGURIO

Trebuie să fi văzut și carrucola de la Pisa.

NICIA

Vrei să spui Verrucola[1]!

[1] Pisc în regiunea munților pisani.

LIGURIO

A, da! Verrucola!... Și la Livorno ați văzut marea?

NICIA

Vezi bine că am văzut-o.

LIGURIO

Și e cu mult mai mare decît Arnul nostru?

NICIA

Ce Arno! E de patru ori, de șase, ba aș putea spune, chiar de șapte ori mai mare decît rîul nostru! Nu se vede decît apă, apă și iar apă!

LIGURIO

Păi dacă ați colindat atît, mă mir că vă codiți să vă duceți la băi.

NICIA

Ce știi tu, care mai ai caș la gură!... Ți se pare o glumă să răstorni cu fundul în sus o casă întreagă. Dar cînd mă gîndesc ce bucuros aș fi să am copii, sînt în stare să fac orice. Da' vezi de vorbește și tu cu doctorii ăștia în medicină: unde mă sfătuiesc ei să mă duc? Între timp am să

stau de vorbă cu nevastă-mea. Pe urmă ne-ntîlnim din nou.

LIGURIO

Da, da! E bine aşa!

SCENA 3

Ligurio şi Callimaco

LIGURIO

Zău dacă s-a mai pomenit în lumea asta un om mai nătîng decît messer Nicia! Numai că norocul s-a ţinut scai de el. El cu avere, el cu femeie frumoasă!... Ba şi înţeleaptă, cuminte, şi-atît de pricepută, încît ar fi în stare să cîrmuiască un regat întreg! Ei, iată că rareori se adevereşte proverbul cu nunţile, care zice că: Dumnezeu îi face pe oameni şi ei se împerechează! căci de cele mai multe ori, vezi un bărbat de ispravă că dă peste o femeie afurisită şi, dimpotrivă, o femeie cu judecată dă peste un smintit. Dar de data asta, tot e bună la ceva şi sminteala!... O să-i fie de folos lui Callimaco! A! Uite-l! Da' ce pîndeşti, Callimaco?

CALLIMACO

Te-am văzut cu doctorul și așteptam să plece, ca să aflu ce-ai făcut.

LIGURIO

Tu știi ce fel de om e doctorul: șovăitor, fricos și se desprinde cu greu de Florența. Cu toate astea, l-am pisat destul de mult și pînă la urmă mi-a spus că o să facă orice. Eu cred că-l vom hotărî să ne facă pe plac, dar, nu știu zău, dacă ne vom atinge scopul.

CALLIMACO

De ce?

LIGURIO

Păi, uite ce e! Tu știi doar că, la băile astea, vin oameni de tot felul, și s-ar putea să apară un bărbat căruia să-i placă madonna Lucrezia, după cum îți place și ție, dar care să fie mai bogat și mai atrăgător decît tine. Și asta e o primejdie la care ne putem aștepta! Ar însemna că ne-am zbătut pentru alții!... S-ar mai putea întîmpla ca mulțimea concurenților s-o întărîte și mai mult pe madonna Lucrezia, sau, s-ar putea

s-o îmblînzească pînă-ntr-atîta încît să se uite la altul şi nu la tine.

CALLIMACO

Asta aşa-i! Ai dreptate! Dar ce-i de făcut? Încotro s-o apuc? Încotro să-mi îndrept paşii? Trebuie să încerc ceva, oricît de greu ar fi, oricît de primejdios, oricît de costisitor, chiar o nelegiuire! Mai bine să mor decît să trăiesc aşa. De-aş putea dormi noaptea, de-aş putea mînca, de-aş putea sta de vorbă cu cineva, de-aş putea găsi mulţumire în ceva, aş aştepta răbdător să treacă timpul. Dar pentru mine nu există leac! Şi dacă n-am nici o speranţă de nicăieri, voi muri fără îndoială; şi dacă e să mor, nu mă mai tem de nimic, şi sînt în stare să mă agăţ de orice hotărîre fie cît de murdară, de crudă şi de josnică!

LIGURIO

Nu vorbi aşa! Înfrînează-ţi pornirea asta pătimaşă!

CALLIMACO

Ca să mi-o înfrînez, vezi bine, mă hrănesc cu astfel de gînduri! Aşa că-i necesar, sau să-l silim

să plece cît mai grabnic la băi, sau s-o apucăm pe altă cale, care să-mi dea vreo speranță, dacă nu adevărată, cel puțin amăgitoare, la care gîndurile mele să se adape, potolindu-mi puțin chinurile pe care le îndur.

LIGURIO

Ai dreptate! Și eu sînt gata să-ți vin în ajutor.

CALLIMACO

Te cred, deși am auzit că cei de teapa ta trăiesc din trasul pe sfoară al oamenilor!... Cu toate astea, pe tine nu te cred în stare de așa ceva! Și dacă ai face cum fac ei, dacă aș băga de seamă ceva, aș căuta să mă descotorosesc de tine, și n-ai mai trece pragul casei mele! Ba ai mai pierde și speranța că capeți ce ți-am făgăduit pentru mai tîrziu.

LIGURIO

Nu te-ndoi de credința mea! Chiar dacă n-ar fi cîștigul pe care-l simt și pe care-l sper, pe noi ne leagă potrivirea de sînge, și de aceea doresc aproape cît și tine să-ți împlinești visul! Dar să lăsăm naibii toate astea! Messer Nicia mi-a spus să stau de vorbă cu un medic și să aflu

la care băi ar fi mai nimerit să se ducă. Uite ce vreau eu: să faci tot ce te-oi sfătui. Să te dai drept medic și să spui că ai studiat medicina, și că ai cîștigat experiență la Paris. Nătîng cum este, nici vorbă că o să te creadă, și-apoi, ești doar învățat, așa că poți să-i spui cîteva formule în latinește.

CALLIMACO

Și ce folos o să tragem din asta?

LIGURIO

O să ne folosească la trimiterea lui la băi, așa cum vrem noi. Între timp punem la cale alt șiretlic, la care m-am și gîndit, care-i mai scurt, mai sigur, mai lesne de înfăptuit decît planul cu băile.

CALLIMACO

Ce vrei să spui?

LIGURIO

Vreau să spun că, de nu dai înapoi și de te-ncrezi în mine, totul se aranjează pînă mîine la ora asta — ba cred că și mai devreme. Și dacă messer Nicia n-ar fi așa cum e, și i-ar trece prin cap să

cerceteze dacă tu eşti sau nu medic, iuţeala cu care o să procedăm, nu-i va da răgaz să scoată o vorbă, să ne dea peste cap planul, chiar de s-ar gîndi s-o facă!

CALLIMACO

Ligurio, mă readuci la viaţă! Îmi dai prea mari speranţe, şi-ar fi păcat să-mi făgăduieşti o bucurie atît de mare. Cum ai să faci?

LIGURIO

O să afli la timpul potrivit! Deocamdată n-are rost să-ţi spun, fiindcă n-avem vreme de fapte, darămite de vorbe! Du-te acasă şi aşteaptă-mă! Eu mă duc să-l găsesc pe doctor, şi cînd am să-l aduc la tine, ai să-ţi potriveşti vorbele după vorbele mele.

CALLIMACO

Aşa voi face, cu toate că-mi dai speranţe de care mă tem să nu se împrăştie ca fumul.

CÎNTEC
după actul întîi

Iubire, cel ce nu-ți cunoaște
Întreaga vrajă, crede doar în van:
Nicicînd n-atinge-al cerului liman
Unde visarea din visări se naște;
El lasă înainte-i să se caște
Al neștiinței hău; și nu va ști
Cum binelui îi ești vrăjmașă
Și inimii cum tu *i-ești ucigașă,*
Cum dintre toți, tu doar la tine ții.
Cum oamenii și zeii, deopotrivă,
Îți tem săgeata-n veci nemilostivă.

ACTUL AL II-lea

SCENA 1

Ligurio, Messer Nicia şi Siro, care răspunde din casă

LIGURIO

După cum v-am spus, cred că numai Dumnezeu ni l-a scos în cale pe omul acesta, care vă va împlini dorința. La Paris a făcut experiențe uluitoare, și să nu vă mirați că în Florența nu-și practică meseria; n-o face din două motive: primul, că e bogat; al doilea, că așteaptă din ceas în ceas să se întoarcă la Paris.

NICIA

Așa, frate, unu' din ăștia am vrut și eu!... Fiindcă n-aş vrea să cad într-o cursă şi să rămîn de rîsul umii.

LIGURIO

Nu vă-ngrijiţi de asta! Să vă fie teamă doar dacă nu va primi să vă ajute. Dar dac-o primi, nu vă lasă pînă nu e totul terminat cu bine.

NICIA

În privinţa asta mă încred în tine, cît despre ştiinţa lui însă, am să mă dumiresc — de îndată ce i-oi vorbi — dacă e un om învăţat, fiindcă mie n-o să-mi vîndă gogoşi!

LIGURIO

Tocmai pentru că vă cunosc vă duc la el ca să-i vorbiţi. Şi dacă nu vi s-o părea după chip, după ştiinţă, după felul vorbirii că-i un om în care face să ai încredere, să nu-mi mai spuneţi pe nume.

NICIA

Fie! Hai! Cu Dumnezeu înainte! Dar pe unde stă?

LIGURIO

Chiar aici în piaţă, în faţa dumneavoastră, unde-i uşa aceea.

NICIA

Să fie într-un ceas bun!

LIGURIO

Și treaba-i gata.

SIRO

Cine-i?

LIGURIO

Callimaco e-acasă?

SIRO

Da! E-acasă!

NICIA

De ce nu-i spui „maestrul Callimaco"?

LIGURIO

Nu ține la fleacuri de-astea!

NICIA

Nu vorbi așa, poartă-te cum trebuie! Dacă ți-o ia în nume de rău și ne lasă baltă!

SCENA 2

Callimaco, messer Nicia și Ligurio

CALLIMACO

Cine mă caută?

NICIA

Bona dies, domine magister.

CALLIMACO

Et vobis bona, domine doctor.

LIGURIO

Ei, ce ziceţi?

NICIA

Pînă aici e bine!

LIGURIO

De vreţi să rămîn aici cu dumneavoastră, vorbiţi în aşa fel să înţeleg şi eu ceva, altminteri o să părem un duet de guguştiuci!

CALLIMACO

Cu ce vă pot fi de folos?

NICIA

Păi ştiu eu? Umblu după două lucruri de care altu' ar fugi sfîrîindu-i călcîiele... E vorba să mă ajutaţi pe mine şi pe încă cineva. N-am copii, şi tare aş vrea să am! Şi-am venit la dumneavoastră să vă supăr cu necazul ăsta...

CALLIMACO

Nu mă supăraţi de loc! Eu totdeauna sînt bucuros să pot fi de folos unor oameni cinstiţi şi de treabă ca dumneavoastră; că doar, nu pentru altceva m-am trudit atîţia ani cu învăţătura la Paris, decît spre a vă fi de folos dumneavoastră şi semenilor dumneavoastră!...

NICIA

Vă mulţumesc din toată inima. Şi dacă o să aveţi nevoie de iscusinţa mea, am să vă servesc cu cea mai mare plăcere. Dar să ne întoarcem *ad rem nostram*[1]. V-aţi gîndit ce băi ar fi mai bune să-i ajute nevesti-mi să rămînă însărcinată? Desigur că Ligurio — cu care am discutat — v-a spus tot ce era de spus!

CALLIMACO

Da, da! Mi-a spus. Dar ca să vă pot satisface dorinţa, trebuie să ştiu cauzele pentru care soţia dumneavoastră nu face copii, fiindcă pot fi mai multe cauze. *Nam causae sterilitatis sunt: aut*

---

[1] La ale noastre (în limba latină în original).

in semine, aut in matrice, aut in strumentis seminariis, aut in virga, aut in causa extrinseca.[1]

NICIA

Ăsta-i cel mai deştept om pe care l-am întîlnit vreodată!

CALLIMACO

În afară de cauzele enumerate, sterilitatea s-ar mai putea datora şi neputinţei dumneavoastră; şi dacă-i aşa, atunci, nici vorbă de leac!

NICIA

Neputincios eu? Mă faceţi să rîd! Cred că nu există în toată Florenţa un bărbat mai în puteri, mai focos ca mine!...

CALLIMACO

Dacă aşa stau lucrurile, atunci n-aveţi nici o grijă, o să vă găsim noi leacul!...

NICIA

Toate bune, dar nu s-ar putea găsi alt leac decît băile? Asta fiindcă n-aş vrea să mă tram-

---

[1] Căci cauzele sterilităţii se află sau în sămînţă, sau în matrice, sau în organele genitale, sau în organul bărbătesc, sau în cauze dinafară (în limba latină în original);

balez atîta, şi-apoi, nevastă-mea, cu greu pleacă din Florenţa.

LIGURIO

Ba da! Există şi alt leac! Vi-l spun eu, fiindcă magister Callimaco e prea respectuos şi se cam codeşte. Callimaco, nu-i aşa că mi-ai spus că ştii să prescrii o anumită băutură care, fără greş, lasă femeile însărcinate?

CALLIMACO

Da, ţi-am spus. Dar eu sînt prevăzător cu oamenii pe care nu-i cunosc, fiindcă n-aş vrea să fiu luat drept un şarlatan.

NICIA

Nu vă temeţi de mine, fiindcă m-aţi uimit cu ştiinţa dumneavoastră cum nici nu m-aşteptam, aşa că mă-ncred în dumneavoastră şi în tot ce-i făcut de mîinile dumneavoastră.

LIGURIO

Cred că trebuie să vă uitaţi la urină!

CALLIMACO

Aşa, aşa!... Fără îndoială! Nu se poate altfel!

LIGURIO

Cheamă-l pe Siro să se ducă cu doctorul acasă, să aducă urina, și să se-ntoarcă cu ea aici. Noi o să-l așteptăm în casă.

CALLIMACO

Siro, du-te cu dumnealui. Iar dumneavoastră messer, dacă credeți de cuviință, întorceți-vă imediat și o să căutăm un leac cît mai bun.

NICIA

Cum să nu găsesc de cuviință? Într-o clipită mă și întorc! Cred acum în dumneavoastră mai mult decît în bunul Dumnezeu[1]!

SCENA 3

Messer Nicia și Siro

NICIA

Să știi că stăpînu-tău e un om de mare valoare.

SIRO

Mai ceva decît gîndiți dumneavoastră!

---

[1] În original: „... *che gli Ungheri nelle spade*" (mai mult decît ungurii în spade).

NICIA

Cu siguranţă că şi regele Franţei îl consultă!

SIRO

Adesea!

NICIA

De-asta trebuie că stă cu atîta plăcere în Franţa.

SIRO

Păi sigur!

NICIA

Şi bine face! Că în oraşul ăsta toţi sînt nişte zgîrie-brînză. Nu-s în stare să preţuiască nici o calitate! Dacă ar sta aici, nu l-ar lua nimeni în seamă. Ştiu eu ce spun, că eu, ca să învăţ cîteva vorbuliţe pe latineşte, a trebuit să mă cert cu toţi epitropii[1]. Şi dacă n-aş avea cu ce trăi, m-ar lua Aghiuţă, ascultă-mă pe mine!

SIRO

Cîştigaţi pe an o sută de ducaţi?

NICIA

Cît? Nici o sută de lire, nici o sută de groşi! Asta e, că, în oraşul ăsta, de nu eşti nobil,

1 În original: „... *che ho cacato le curatelle per imparare due hac*".

nici cîinii nu te latră!... Iar noi, oamenii de legi; nu sîntem buni de altceva decît să ne ţinem după înmormîntări, să alergăm pe la nunţi, sau să stăm cît e ziua de mare pe banca proconsulului şi să îndrugăm cîte-s în lună şi-n soare! Eu, slavă Domnului, n-am nevoie de nimic. Şi cînd mi-o fi mai rău să-mi fie ca acum. Da' vezi că n-aş vrea să se ştie că eu am spus asta... S-ar putea să mă aleg cu vreo amendă, sau cu un picior în spate[1] de m-ar trece toate năduşelile.

SIRO

Nu vă temeţi.

NICIA

Iată-ne ajunşi acasă. Aşteaptă-mă aici. Mă întorc îndată.

SIRO

Duceţi-vă.

SCENA 4

SIRO
singur

Dacă şi ceilalţi doctori în legi or fi ca ăsta, apoi ne ducem de rîpă! Nu cumva păcătosul de

[1] În original: „...*o qualche porro di dietro*..."

Ligurio și zăpăucul de stăpînu-meu au de gînd să-și bată joc de doctor, sau să-l facă de rîsul lumii? Asta ar fi bună! Mi-ar plăcea și mie, numai de nu s-ar afla!... Că de s-o afla, m-am dus pe copcă: adio viață! Ba stăpînu-meu și-ar pierde și viața și averea. Acum, poftim! A ajuns medic!... Nu știu ce uneltesc și unde vor să ajungă cu înșelăciunea asta!... Da' uite-l pe doctor cu un țucal în mînă. Cine n-ar rîde de un nătărău ca ăsta?

SCENA 5

Messer Nicia și Siro

NICIA

Ehei!... Ți-am făcut eu ție toate poftele! Da' de data asta o să mi le faci și tu pe-ale mele! ...De-aș fi știut că n-ai să-mi faci copii, aș fi luat mai degrabă de nevastă o țărancă. Ești aici, Siro? Vino după mine. Cît am mai tras pînă am reușit s-o fac pe proasta asta de nevastă-mea să-mi dea puțină urină! Și nu că n-ar vrea și ea să aibă copii, ba din contră, dorește mai mult decît mine! Dar cum îi cer și eu ceva

să facă, ea se pune de-a curmezişul: nu şi nu! E o poveste întreagă!

SIRO

Liniştiţi-vă! Pe femei trebuie să le iei cu vorbe dulci, de vrei să scoţi ceva de la ele!

NICIA

Ce vorbe dulci? Ce m-a mai fiert! Du-te şi spune-i doctorului şi lui Ligurio că-i aştept aici.

SIRO

Iată-i, tocmai ies din casă!

SCENA 6

Ligurio, Callimaco şi messer Nicia

LIGURIO

Pe doctor îl convingem uşor. Mai greu va fi cu nevastă-sa, dar pînă la urmă găsim noi ac şi de cojocul ei.

CALLIMACO

Aţi adus urina?

NICIA

E la Siro sub haină.

CALLIMACO

Dă-o încoace. Hm! După cum arată urina, pare să aibă ceva la rinichi.

NICIA

Şi mie mi se pare că-i cam tulbure. Şi doar adineauri a făcut-o.

CALLIMACO

Nu vă miraţi! *Nam mulieris urinae sunt semper majoris grossitiei et albedinis, et minoris pulchritudinis quam virorum. Hujus autem, in caetera, causa est amplitudo canalium, mixtio corum quae ex matrice exeunt cum urina.*[1]

NICIA

Ohohoho!... Parcă ar fi morişca sfîntului Puccio! Ia te uită cum mă joacă pe degete! Uite ce frumos vorbeşte de lucrurile astea...

---

1 Căci urina femeilor e întotdeauna mai tulbure, sau mai limpede, sau mai urîtă decît a bărbaţilor şi asta, printre altele, se explică şi din cauza canalelor care sînt largi şi a amestecului cu tot ceea ce iese cu urina din matrice (în limba latină în original).

CALLIMACO

Mă tem că noaptea, soţia dumneavoastră nu-i prea bine acoperită şi din cauza asta urina e tulbure.

NICIA

Ţi-ai găsit! Îşi pune în spinare o plapumă groasă! Dar mai înainte să se urce-n pat, stă patru ceasuri în genunchi şi bate la mătănii, şi-i tot zice la Tatăl Nostru! Şi nici nu-i pasă de frig!...

CALLIMACO

Ce mai încolo şi-ncoace, doctore. Ori de-aveţi ori de n-aveţi încredere în mine că vă învăţ sau nu un leac sigur, să ştii că leacul tot vi-l dau. Dacă aveţi încredere în mine, veţi face cum vă spun, şi dacă de azi într-un an soţia dumneavoastră n-o să poarte un copil în braţe, mă jur să vă dau două mii de ducaţi.

NICIA

Spuneţi-mi care-i leacul şi am să vă cinstesc pentru toate, şi asta pentru că mă încred în dumneavoastră mai mult decît în duhovnicul meu.

CALLIMACO

Dacă-i așa, ascultați. Nu există ceva mai sigur care să facă pe o femeie să rămînă grea, decît să-i dai o băutură făcută din mătrăgună. Această băutură am experimentat-o de mai multe ori, și totdeauna a mers din plin. Dacă n-ar fi existat leacul ăsta, regina Franței ar fi rămas stearpă, ca și multe alte prințese din țara ei.

NICIA

E cu putință?

CALLIMACO

E-așa cum vă spun! Și norocul ține cu dumneavoastră, căci am adus cu mine tot ce trebuie pentru preparat băutura! Așa că avem totul la îndemînă.

NICIA

Cînd trebuie s-o bea?

CALLIMACO

În seara asta, după cină. Luna ne e prielnică; iar vremea e cum nu se poate mai nimerită.

NICIA

Păi, nu-i lucru greu! Dați-mi băutura miraculoasă, și-o fac eu s-o bea!

CALLIMACO

Da, dar trebuie să vă gîndiţi de pe acum la un lucru foarte important: să ştiţi că, după ce soţia dumneavoastră o să bea doctoria, primul bărbat care se va culca cu ea, moare în opt zile, şi nu poate să-l salveze nimeni pe lume.

NICIA

Ah, spurcăciune! Nu mai vreau amestecătura aia! Cu mine nu-ţi merge! Da' ştiu că mi-aţi făcut-o!

CALLIMACO

Nu vă pripiţi, că există scăpare!...

NICIA

Cum?

CALLIMACO

Puneţi pe altul să petreacă cu ea o noapte şi să tragă el tot veninul mătrăgunii! Pe urmă vă culcaţi şi dumneavoastră fără nici o primejdie.

NICIA

A, nu! Eu nu fac aşa ceva!

CALLIMACO

De ce?

NICIA

Pentru că nu vreau să fac din nevasta mea o tîrlă, şi din mine un încornorat!

CALLIMACO

Se poate să vorbiţi aşa, doctore! Şi eu care vă credeam mai înţelept! Va să zică dumneavoastră mai staţi pe gînduri şi nu vreţi să faceţi ce-a făcut regele Franţei, ce-au făcut atîţia nobili de la curtea lui?

NICIA

Da' cine crezi că-i în stare să facă o asemenea nebunie? Dacă-i spun cum stă treaba, n-o să vrea; iar dacă nu-i spun, înseamnă că-l omor, şi-atunci ajung la Cei Opt[1]! Nu vreau să-mi frîng gîtul!

CALLIMACO

Dacă numai asta vă nelinişteşte, lăsaţi totul în seama mea!

NICIA

Ce vreţi să faceţi?

---

1 Magistratura florentină a vremii, însărcinată cu poliţia oraşului.

CALLIMACO

Ascultați-mă! Eu vă dau băutura în seara asta, după cină, și dumneavoastră i-o dați s-o bea, și-o trimiteți imediat la culcare. Noi, adică dumneavoastră, Ligurio, Siro și cu mine, ne deghizăm și ieșim să căutăm un om prin Piața Nouă, Piața Veche[1], prin toate străduțele; și cum dăm peste primul tînăr care umblă haihui, îi vîrîm un căluș în gură, îi dăm cîțiva pumni, îl ducem acasă, și pe-ntuneric, îl băgăm în odaia dumneavoastră! Mai înainte de a-l urca în pat îi spunem ce are de făcut, și pe urmă totul o să meargă ca pe roate! Iar dimineața, înainte de-a se crăpa de ziuă, îl dați pe ușă afară. După asta, îi spuneți soției dumneavoastră să se îmbăieze, și-apoi puteți să stați împreună cît v-o plăcea, fără nici o primejdie.

NICIA

Dacă spuneți că regii, prinții și nobilii au făcut la fel, mă învoiesc să fac și eu ca ei! Dar ferească sfîntul să afle Cei Opt!

CALLIMACO

Cine o să le spună ?

1 *Mercato Nuovo, Marcato Vecchio* — în original.

NICIA

Stați că a mai rămas ceva foarte important!

CALLIMACO

Ce anume?

NICIA

S-o conving pe nevastă-mea să facă ce-i cer; dar eu nu cred să se-nvoiască pentru nimic în lume.

CALLIMACO

Într-adevăr, asta-i important. Ei, dacă i-aș fi eu bărbat, ce-ar mai juca după cum i-aș cînta!

LIGURIO

Lăsați, că am găsit eu ieșire și din încurcătura asta!

NICIA

Cum?

LIGURIO

Ne slujim de călugărul la care se spovedește.

CALLIMACO

Cum o să-l cîștigăm de partea noastră? Și cine o să facă treaba asta?

LIGURIO

Cine-o-să facă? Tu, eu, banii, șiretenia noastră, a lui...

NICIA

Mie mi-e teamă că de i-oi spune eu să se ducă să se spovedească, nici n-o să vrea să audă de așa ceva.

LIGURIO

Lăsați că și la asta găsim leac.

CALLIMACO

Spune-l!

LIGURIO

O punem pe maică-sa să-i vorbească.

NICIA

Așa-i bine, că are încredere în ea!

LIGURIO

Și știu că maică-sa va fi de părerea noastră. Ei, dar timpul trece și uite că se-nserează. Du-te Callimaco, plimbă-te, dar vezi că pe la două, să te găsim acasă cu băutura gata! Doctorul și cu mine ne ducem acasă, la maică-sa, s-o pre-

gătim, fiindcă o cunosc! După asta ne ducem la călugăr, şi o să te înştiinţăm de tot ce am făcut.

CALLIMACO

Nu mă lăsa singur!

LIGURIO

Ce te-ai înmuiat aşa?

CALLIMACO

Unde vrei să mă duc acum?

LIGURIO

Încoace şi-n colo, pe strada asta, pe cealaltă... Florenţa e-atît de mare!

CALLIMACO

S-a sfîrşit cu mine!...

CÎNTEC
după actul al doilea

Cît e de fericit — o vede orişicare —
Nătîngul ce la toate dă crezare:
Nici rîvna de măriri nu-l înrobeşte
Şi nici frica nu-l înfioară:
Şi ştiţi că din sămînţa asta creşte
Durerea, care-apoi ne prinde-n gheară.
Dorind copii să aibe, aşadară,
La o-nvoială doctoru-a căzut.
Din ciot uscat, flori, cine-a mai văzut?
Deci, toate el lăsatu-le-a-n uitare,
Aflînd astfel prilej de alinare.

ACTUL AL III-lea

SCENA 1

Sostrata, messer Nicia și Ligurio

SOSTRATA

Am auzit mereu spunîndu-se că între două căi rele înțeleptul trebuie să urmeze pe cea mai puțin rea. Dacă nu e alt leac ca să aveți copii, și ești nevoit să-l iei pe acesta, ia-l ca să nu-ți încarci cugetul...

NICIA

N-avem încotro!

LIGURIO

Dumneavoastră vă duceți și-o căutați pe ma-

donna Lucrezia. Messer Nicia și cu mine ne ducem să-l găsim pe călugărul Timoteo, duhovnicul ei. O să-i spunem despre ce-i vorba — ca să nu vă mai osteniți dumneavoastră. Veți asculta doar ce-o să vă spuie el.

SOSTRATA

Așa am să fac. Luați-o pe colo; alerg s-o găsesc pe Lucrezia și am s-o conving să vorbească cu călugărul Timoteo.

SCENA 2

Messer Nicia și Ligurio

NICIA

Poate că te miri, Ligurio, că sîntem nevoiți să ne folosim de-atîtea vicleșuguri ca s-o înduplecăm pe nevastă-mea; dar dacă ai ști tu cîte mai trag după ea, nu te-ai mai mira.

LIGURIO

Eu cred că se lasă greu fiindcă așa sînt toate femeile: bănuitoare!

NICIA

Nu-i așa cum crezi tu! Era cea mai blîndă ființă de pe lume, cea mai ascultătoare, dar, n-a avut de lucru și a ascultat de-o vecină a ei, care i-a spus că, dacă se jură să asculte patruzeci de dimineți la rînd prima slujbă la *Chiesa dei Servi*, apoi rămîne însărcinată. Și așa a făcut! S-a dus pînă acum de vreo douăzeci de ori! Bineînțeles, că-ntr-o dimineață unu din îmbuibații ăia de călugări a început să-i dea tîrcoale, încît nevastă-mea n-a mai vrut să calce pragul bisericii. Halal de-așa călugări! Ei, care ar trebui să dea numai pilde bune, se țin de prostii! N-am dreptate?

LIGURIO

Păi cum dracu, încă ce dreptate!

NICIA

Din ziua aceea stă cu urechile ciulite ca iepuroaicele! Și de-ncerci să-i spui ceva, îți face o mie de necazuri!

LIGURIO

Nu mă mai mir de nimic. Dar cu jurămîntul cum rămîne?

NICIO

A fost dezlegată!

LIGURIO

Așa! Atunci e bine!... Dar... dați-mi — bineînțeles dacă aveți! — vreo douăzeci și cinci de ducați... În împrejurări ca astea se fac cheltuieli! Trebuie să mi-l cîștig de prieten pe călugăr, și-o să trebuiască chiar să-i dau a înțelege că o să mai primească!

NICIA

Poftim, ține! Nu mă zgîrcesc eu la asta! Îi fac eu la loc!

LIGURIO

Călugării ăștia sînt șireți, pișicheri, și au și de ce, fiindcă ei cunosc și păcatele noastre și pe ale lor; cine nu știe cum să-i ia, s-ar putea înșela, și n-ar reuși să-i cîștige. Așa că eu n-aș vrea să-i vorbiți dumneavoastră, ca nu cumva să stricați ceva; pentru că un om ca dumneavoastră, care stă toată ziua cu nasu-n cărți, o fi înțelegînd el ce-i scris în ele, dar în ale vieții nu se prea pricepe! (E-atît de nătîng încît mi-e teamă să nu dea peste cap tot planul!)

NICIA

Atunci spune-mi ce vrei să fac şi fac!...

LIGURIO

Mă lăsaţi pe mine să vorbesc, iar dumneavoastră nu scoateţi nici un cuvînt! Decît atunci cînd vă fac semn!

NICIA

E bine aşa. Dar ce semn o să-mi faci?

LIGURIO

Voi închide un ochi şi-mi voi muşca buza. Adică, nu! Să facem altfel. De cînd n-aţi mai vorbit cu călugărul?

NICIA

De mai bine de zece ani.

LIGURIO

E foarte bine. O să-i spun c-aţi surzit. Dumneavoastră nu-i răspundeţi şi nu scoateţi nici o vorbă, decît atunci cînd noi doi vom vorbi cu glas tare.

NICIA

Aşa voi face!

LIGURIO

Să nu vă speriaţi dacă voi spune ceva care vi s-o părea că nu-i aşa după cum ne-am înţeles. Lăsaţi că totul o să meargă strună!

NICIA

Să fie într-un ceas bun!

SCENA 3

Călugărul Timoteo şi o femeie

TIMOTEO

De-aţi voi să vă spovediţi, v-aş face pe plac.

FEMEIA

Astăzi nu! Sînt aşteptată! Şi-apoi mi-ajunge că mi-am descărcat sufletul un pic, aşa, în fuga mare. Dar rugăciunile acelea către Sfînta Fecioară le-aţi spus?

TIMOTEO

Da, madonna.

FEMEIA

Atunci luaţi florinul acesta şi citiţi timp de opt săptămîni, în fiece luni, slujba pomenirii

morților, pentru sufletul bărbatului meu. Cu toate că a fost un ticălos, ce să-i faci, carnea, totuși, te trage. Cînd îmi aduc aminte de el, mă trec fiorii. Ce credeți, o fi în purgatoriu?

TIMOTEO

Fără îndoială.

FEMEIA

Mai știi! Mie tare nu-mi vine să cred. Dumneavoastră știți doar ce-mi făcea cîteodată! Ah! De cîte ori nu m-am plîns de el! Mă feream și eu cît puteam, numai că el era atît de nelalocul lui... Uf! Doamne!...

TIMOTEO

Nu vă-ndoiți de îndurarea lui Dumnezeu, care-i atît de mare!... E de-ajuns ca omul să vrea, că niciodată nu-i prea tîrziu să se pocăiască.

FEMEIA

Da' ce ziceți de turci, intră anul ăsta în Italia?

TIMOTEO

Dacă n-o să vă rugați, o să intre!

FEMEIA

Vai de noi! De m-ar scăpa Dumnezeu de o pacoste ca asta! Mi-e groază cînd mă gîndesc la obiceiul lor cu trasu-n țeapă! A! Uite că a intrat în biserică o femeie la care am niște bumbac. Mă duc să văd ce-a făcut cu el. Cu plecăciune.

TIMOTEO

Mergi sănătoasă!

SCENA 4

Călugărul Timoteo, Ligurio și messer Nicia

TIMOTEO

Cele mai mărinimoase ființe de pe pămînt sînt femeile, dar tot ele sînt și cele mai plicticoase! Cine le alungă, scapă de plictiseală, dar scapă și cîștigul! Cine se poartă grijuliu cu ele, se-alege și cu cîștigul, dar și cu necazu'! E-adevărat că nu e miere fără muște!... Da' ce vînt v-aduce, oameni buni? Nu cumva dumneavoastră sînteți messer Nicia?

LIGURIO

Vorbiți-i tare, că a surzit. Nu mai aude de loc!

TIMOTEO

Bine-ați venit, messer!

LIGURIO

Mai tare.

TIMOTEO

Bine-ați venit!

NICIA

Bine v-am găsit, părinte.

TIMOTEO

Ce vă aduce pe la noi?

NICIA

Totu-i bine!

LIGURIO

Vorbiți cu mine, părinte, că de vreți să vă-nțeleagă, apoi o să țipați de-o să adunați întreaga piață.

TIMOTEO

Ce treabă aveți cu mine?

LIGURIO

Să vedeţi despre ce e vorba. Messer Nicia şi un alt om de bine, pe care o să-l ascultaţi mai tîrziu, vor să dea de pomană mai multe sute de ducaţi.

NICIA

Oh, spurcăciune.

LIGURIO

(La naiba, tăceţi! Că doar nu-s mulţi!) Nu luaţi în seamă ce spune, părinte. E doar surd, şi uneori i se pare că aude şi răspunde aiurea!

TIMOTEO

Vorbiţi că nu iau în seamă ce spune.

LIGURIO

Din banii aceia am o parte la mine, şi dumnealor v-au ales pe dumneavoastră să fiţi împărţitorul sumei.

TIMOTEO

Cu cea mai mare plăcere.

LIGURIO

Mai înainte însă de-a începe să faceţi pomana, va trebui să ne-ajutaţi şi dumneavoastră, într-o

chestiune ciudată și care i s-a întîmplat lui messer Nicia. Și numai dumneavoastră puteți să-l ajutați, deoarece e în joc cinstea casei sale.

TIMOTEO

Despre ce-i vorba?

LIGURIO

Nu știu dacă-l cunoașteți pe Cammillo Calfucci, nepotul lui messer Nicia.

TIMOTEO

Îl cunosc.

LIGURIO

Ei bine, Cammillo, acum un an, s-a dus în Franța pentru niște afaceri de-ale lui, și neavînd nevastă (căci îi murise), și-a lăsat fata — de vîrsta măritișului! — în grijă la o mănăstire. Numele mănăstirii nu-i nevoie să vi-l spun acum.

TIMOTEO

Și ce s-a întîmplat?

LIGURIO

S-a întîmplat că, fie din lipsa de supraveghere a maicilor, fie din zvăpăiala ei, fata a rămas însăr-

cinată de patru luni! Și-acum, dacă lucrurile nu se aranjează cu băgare de seamă, doctorul, maicile, fata, Cammillo, întreaga casă Calfucci, toți vor ajunge de batjocură. Doctorul, căruia îi crapă obrazul de rușine, s-a jurat că, de nu s-o afla nimic, o să dea trei sute de ducați pentru biserică.

NICIA

Ce tot îndrugi acolo?

LIGURIO

(Gura!) Și o să-i dea prin dumneavoastră, că numai dumneavoastră și cu stareța puteți șterge rușinea.

TIMOTEO

Cum?

LIGURIO

Intervenind pe lîngă stareță să-i dea fetei o băutură ca să lepede.

TIMOTEO

Asta-i o treabă la care trebuie să mă mai gîndesc.

LIGURIO

Nici nu știți cîte fapte bune faceți cu o singură hotărîre! Păstrați neprihănită cinstea mănăs-

tirii, a fetei, a rudelor! Redați unui tată nemîngîiat copila, îl mulțumiți pe messer Nicia și pe toți ai lui! Cu acești trei sute de ducați puteți face o mulțime de binefaceri. Și, la drept vorbind, ce păcat faceți? Că doar nu v-atingeți decît de-o bucată de carne nenăscută, fără simțuri, care ar putea să dispară în fel și chip. Și-apoi, eu cred că a face bine înseamnă atunci cînd faci bine la cît mai mulți, cînd fericești pe cît mai mulți.

TIMOTEO

În numele lui Dumnezeu, fac tot ceea ce-mi cereți! Căci în numele lui Dumnezeu și al milei este îngăduit să faci orice! Spuneți-mi mănăstirea, dați-mi băutura, și — de credeți că-i cazul — dați-mi și banii ca să și încep să fac binefaceri.

LIGURIO

În sfîrșit, iată-vă cucernicul pe care-l crezusem și de care începusem să mă îndoiesc. Luați suma asta de bani. Numele mănăstirii e... Da' stați puțin că văd în biserică o femeie care-mi face semne. Mă întorc îndată. Să nu plecați, messer Nicia. Mă duc să-i spun doar două vorbe.

SCENA 5

Călugărul Timoteo şi messer Nicia

TIMOTEO

Într-a cîta lună e fata?

NICIA

Am sfeclit-o!

TIMOTEO

Te-am întrebat de cît timp a fost binecuvîntată?

NICIA

S-o ia dracu!

TIMOTEO

De ce?

NICIA

Aşa! S-o ia!

TIMOTEO

Parcă aş fi căzut într-o cursă. Am de-a face cu un nebun şi cu un surd. Unul fuge — celălalt nu aude! Dacă ducaţii ăştia nu-s falşi, apoi l-am apucat pe Dumnezeu de picior. Iată-l pe Ligurio.

SCENA 6

Ligurio, călugărul Timoteo şi messer Nicia.

LIGURIO

Să nu scoateţi nici o vorbă, messer. Am mari noutăţi, părinte.

TIMOTEO

Anume?

LIGURIO

Femeia cu care am stat de vorbă mi-a spus că fata despre care am discutat adineauri a lepădat singură!

TIMOTEO

Foarte bine. Dania însă, merge la fisc, la Grascia.

LIGURIO

Ce spuneţi?

TIMOTEO

Spun că dania cu atît mai mult trebuie s-o faceţi!

LIGURIO

Ei da, o s-o facem atunci cînd veţi vrea, numai că trebuie şi dumneavoastră să faceţi un alt serviciu doctorului.

TIMOTEO

Despre ce-i vorba?

LIGURIO

Ei, acolo, un fleac!... Cu mai puţină gălăgie, dar care pe noi ne ustură zdravăn. Pe dumneavoastră însă, vă va mulţumi din belşug.

TIMOTEO

Despre ce e vorba? Sîntem doar cunoştinţe vechi, şi pentru prietenia noastră nu mă dau îndărăt de la nici un serviciu.

LIGURIO

Am să vă spun despre ce-i vorba, în biserică, între patru ochi. Doctorul o să fie atît de bun să ne aştepte aici. Ne întoarcem îndată.

NICIA

De nu v-aţi mai întoarce![1]...

TIMOTEO

Să mergem!

---

1 În orginal: „*Come disse la botta all'erpice!*" (Cum a spus broasca rîioasă grapei.) Aluzie la un sonet al lui Burchiello, poet burlesc din secolul al cincisprezecelea. Sonetul povesteşte cum broasca, ajunsă din urmă şi scărmănată de dinţii grapei, îi spuse acesteia: „De nu te-ai mai întoarce!" — vorbe ajunse proverbiale.

SCENA 7

MESSER NICIA

singur

E zi, sau e noapte? Sînt treaz, sau visez? Sînt beat? De vreme ce mă iau după toate palavrele! te pomenești că-s beat, cu toate că n-am băut azi nici o picătură. Ne-am înțeles să-i spunem călugărului ceva, și-aici îi spune altceva! Ba mai m-a pus să fac și pe surdu'. A mai trebuit să-mi înfund urechile, ca danezul ăla, nevoind ca eu să aud nebuniile pe care le spunea călugărului[1]. Și Dumnezeu știe ce voia! Cei douăzeci și cinci de ducați nu-i mai am, dar de necazul meu nici pomeneală să-i vorbească! Și-acum m-au lăsat aici ca pe un doliu agățat în par! Dar uite-i că se-ntorc! Să-i ferească sfîntul dacă n-au discutat de necazul meu.

SCENA 8

Călugărul Timoteo, Ligurio și messer Nicia

TIMOTEO

Aduceți femeile încoace. Știu ce am de făcut, și dacă autoritatea mea le va impune, apoi în seara asta toată lumea va fi mulțumită.

---

1 Personaj din *Decameronul* lui Boccaccio, care își astupă urechile ca să nu audă vorbele rele ale nevestei.

LIGURIO

Messer Nicia, părintele Timoteo e gata să facă orice. Acum trebuie s-aducem femeile la biserică.

NICIA

Mă readuci la viață! O să fie băiat?

LIGURIO

Băiat!

NICIA

Îmi dau lacrimile de fericire.

TIMOTEO

Duceți-vă în biserică. Eu le-aștept pe femei aici. Să stați mai la o parte, să nu vă vadă. Cum or să plece, vă spun tot ce-am vorbit cu ele.

SCENA 9

CĂLUGĂRUL TIMOTEO
singur

Nu știu cine-a fost tras pe sfoară. Licheaua asta de Ligurio a venit la mine mai întîi cu povestea aia cu lepădatu', așa, ca să mă momească, și dacă n-aș fi consimțit, nu mi-ar fi spus nimic de necazul celălalt, ca să nu dezvăluie fără folos

planul lor. Cît despre povestea născocită, nici nu le pasă! Şi dacă stau să mă gîndesc, eu sînt cel înşelat!... Ei, dar lasă, că înşelăciunea asta îmi prinde bine! Messer Nicia şi Callimaco sînt bogaţi. De la fiecare, pe căi deosebite, am să storc nişte ducaţi. Treaba însă trebuie să rămînă secretă, că altminteri e vai de mine şi vai de ei! Fie ce-o fi, mie nu-mi pare rău. E drept că nici nu m-am gîndit că aş putea avea greutăţi în toată povestea asta, fiindcă madonna Lucrezia e femeie înţeleaptă şi bună. Ei, da nu-i nimic! De-o fi altfel, am s-o iau cu binişorul. Şi-apoi toate femeile au prea puţină minte... Şi dacă-i vreuna care ştie să lege două vorbe, se şi apucă de predică, asta aşa, fiindcă-n ţara orbilor, chiorul e împărat! Aha! Da' uite-o că vine cu maică-sa. Ce mai diavoliţă e şi maică-sa!... Îmi va fi de mare folos, de-oi cîştiga-o de partea mea.

SCENA 10

Sostrata şi Lucrezia

SOSTRATA

Fata mea, cred că tu ştii cît ţin eu la cinstea ta! Mai mult decît la orice pe lume, şi nu te-aş îndemna să faci ceva ce ţi-ar dăuna. Ţi-am spus,

și-ți mai spun că, dacă părintele Timoteo te încredințează că nu-ți încarci sufletul cu nimic, fă ce-ți cere fără să te mai gîndești!

LUCREZIA

Mereu m-am temut că dorința lui messer Nicia de-a avea copii o să ne împingă să facem o nesocotință! De aceea de cîte ori mi-a vorbit de asta am fost bănuitoare, am dat înapoi, mai cu seamă după pățania pe care o știi, și care mi s-a întîmplat pe cînd mă duceam la *Chiesa dei Servi*. Dar din toate încercările, asta de-acum mi se pare cea mai ciudată. Să-mi supun trupul unei asemenea jigniri, și să fiu pricina morții bărbatului care mă va pîngări!... Dacă aș fi rămas singură pe pămînt, și de-ar fi trebuit ca din mine să renască omenirea, și tot n-aș fi crezut că mie mi-a fost sortit așa ceva.

SOSTRATA

Eu nu știu să-ți spun multe lucruri, fata mea. Ai să vorbești cu călugărul, ai să vezi ce-ți spune, și-ai să faci ce te-o sfătui el, noi, și toți care îți vrem binele.

LUCREZIA

Mă trec fiorii cînd mă gîndesc la ce m-așteaptă!

SCENA 11

Călugărul Timoteo, Lucrezia şi Sostrata

TIMOTEO

Bine aţi venit. Ştiu ce vreţi să auziţi de la mine, fiindcă messer Nicia mi-a adus la cunoştinţă despre ce-i vorba. Vă rog să mă credeţi că am cercetat în cărţi mai bine de două ceasuri, şi-am studiat acest caz. După unele cercetări am găsit destule lucruri care, în particular şi-n general, se potrivesc cu ce ne interesează pe noi.

LUCREZIA

Vorbiţi serios sau glumiţi?

TIMOTEO

O! madonna Lucreţia, oare astea sînt lucruri de glumit? Aşa mă cunoaşteţi pe mine?

LUCREZIA

Nu, părinte, dar totul mi se pare atît de ciudat, cum n-am mai văzut în viaţa mea!

TIMOTEO

Vă cred, madonna. Dar nu vreau să vă mai aud vorbind aşa. Sînt multe lucruri care, privite de la distanţă, par groaznice, de nesuferit, nemai-

văzute, dar cînd te apropii de ele, se dovedesc omenești, de suportat, obișnuite. De-aceea se și spune că spaima e mai mare decît răul. Așa-i și cu treaba noastră.

LUCREZIA

Să dea Dumnezeu să fie așa!

TIMOTEO

Dar să ne întoarcem la ce spuneam înainte. În ce privește încărcarea sufletului cu vreun păcat, nu trebuie să țineți seamă decît de următorul lucru: cînd ai de ales între un bine sigur și un rău nesigur, nu trebuie niciodată să lași binele de teama răului. Și-aici este un bine sigur, căci bine este să rămîneți însărcinată, dăruind astfel un suflet Domnului Dumnezeului nostru. Răul nesigur e că, acela care se va culca cu dumneavoastră după ce veți fi băut doctoria, o să moară. Dar se găsesc și din cei care nu mor. Dar cum lucrul e nesigur, e bine ca messer Nicia să fie ferit de această primejdie. Cît despre fapta în sine, că ar fi un păcat, asta-i o poveste, fiindcă voința e cea care păcătuiește, și nu trupul! Și-apoi ați păcătui făcînd o neplăcere bărbatului, dar dumneavoastră îi faceți o plăcere! Sau ați păcătui

dacă dumneavoastră însăvă v-ar face plăcere, dar văd bine că vă este neplăcut! Afară de asta, important în tot ceea ce faceți e scopul final. Și scopul dumneavoastră este acela de a ocupa un loc în paradis, de-a vă mulțumi bărbatul. Biblia doar spune că, fiicele lui Lot, crezînd c-au rămas singure pe lume, s-au dăruit tatălui lor. Și deoarece fapta lor a fost bună, n-au păcătuit cu nimic!

LUCREZIA

Ce mă-ndemnați să fac?

SOSTRATA

Fata mea, ascultă-i sfaturile. Nu vezi și tu că o temeie care nu are copii, nu are nici casă? De-i moare bărbatul, rămîne singură în voia soartei.

TIMOTEO

Vă jur, madonna, pe acest piept sfințit, că-i mai mare păcatul să nu ascultați de bărbat cînd îți cere un lucru ca acesta, decît să mănînci miercurea carne — păcat de care te poți izbăvi cu agheasmă.

LUCREZIA

Ce-mi cereți să fac, părinte?

TIMOTEO

Vă cer să faceţi un lucru pentru care o să vă rugaţi mereu lui Dumnezeu să-mi dea sănătate! Şi-o să vedeţi ce fericită o să fiţi la anu! Nu ca acum!

SOSTRATA

Va face precum îi cereţi, părinte. Vreau chiar eu în seara asta s-o duc la culcare şi s-o văd în pat. De ce ţi-e teamă, mucoaso? Alte femei în locul tău ar ridica mîinile la cer şi-ar mulţumi binefăcătorului!...

LUCREZIA

Mă supun... dar nu cred să mă mai găsiţi în viaţă mîine în zori.

TIMOTEO

Nu-ţi fie frică, fiica mea. Am să mă rog lui Dumnezeu pentru tine, şi-am să-l rog şi pe îngerul Rafael să te ocrotească. Mergeţi cu bine şi pregătiţi-vă pentru această taină, că a început să se-nsereze!

SOSTRATA

Rămîneţi cu bine, părinte.

LUCREZIA

De mi-ar ajuta Dumnezeu şi Maica Domnului să nu cad în păcat!

SCENA 12

Călugărul Timoteo, Ligurio şi messer Nicia

TIMOTEO

Hei, Ligurio, veniţi încoace!

LIGURIO

Ei? Cum a mers?

TIMOTEO

Bine. Le-am trimis acasă să facă după cum ne-am înţeles. Nici o grijă. Totul o să meargă strună, mai cu seamă că maică-sa o s-o ducă chiar ea la culcare şi o s-o urce în pat.

NICIA

E-adevărat ce spuneţi?

TIMOTEO

Ia te uită! V-aţi vindecat de surzenie?

LIGURIO

Da! I s-a făcut milă sfîntului Chimenti, şi l-a vindecat!

TIMOTEO

Păi dacă-i aşa, o să-i pun chipul în biserică, drept icoană, ca să atragem preacuvioşii. Să mă aleg şi eu cu ceva de pe urma voastră!

NICIA

Dar să intrăm în amănunte: nevastă-mea va pune piedici în ceea ce i-am cerut eu să facă?

TIMOTEO

Dacă vă spun că nu!

NICIA

Sînt cel mai fericit om din lume!

TIMOTEO

Vă cred! V-aţi învîrtit de un băiat! Cine nu are, să-şi cumpere!

LIGURIO

Duceţi-vă, părinte, şi vedeţi-vă de rugăciuni... Dacă o să mai avem nevoie vă găsim noi. Iar dumneavoastră messer Nicia, alergaţi acasă la

soție și nu-i dați răgaz să-și schimbe gîndul! Eu mă duc să-l găsesc pe maestrul Callimaco, să vă trimită băutura. Pe la ora unu ne-ntîlnim din nou ca să punem la cale tot ce avem de făcut la patru, la noapte!

NICIA

Bine zici! Adio!

TIMOTEO

Mergeți sănătoși!

CÎNTEC
după actul al treilea

O, cum ne legeni viața, amăgire
Cînd îți atingi și ultimul hotar!
Tu ne aduci de chinuri izbăvire
Și stingi în inimi orișice amar.
Tu peste răni pogori cerescu-ți har.
Sub ocrotirea ta pribegii sînt
Și pr' pămînt tu semeni fericirea
În straie scumpe învešmînti iubirea.
Învingi, cu sfatul tău cel sfînt
Otravă, piatră și descînt.

ACTUL AL IV-LEA

SCENA I

CALLIMACO

singur

Cît de mult aș vrea să știu ce-or fi făcut! Ce s-o fi întîmplat de nu apare barem Ligurio? Și-a trecut o oră! Și-n timpul ăsta cît m-am mai frămîntat, și uite, și-acum mă frămînt! E-adevărat că norocul și firea stau cu balanța în mînă; niciodată nu-ți dau o bucurie fără ca în talerul celălalt să nu-ți arunce un necaz. Cu cît mi-a crescut speranța cu atît mi-a crescut și teama. Nenorocitul de mine! Îmi va fi oare cu putință să trăiesc frămîntat de-atîtea neliniști, de-atîta

teamă și de-atîtea speranțe? Sînt ca o corabie în bătaia a două vînturi potrivnice, care, cu atît mai mult se înfricoșează, cu cît se apropie mai mult de port. Prostia lui messer Nicia mă face să trag nădejde, dar înțelepciunea și dîrzenia madonnei Lucrezia mă fac să tremur. Vai mie, nu-mi mai găsesc liniștea nicăieri! Uneori încerc să mă înving pe mine însumi; să mă cert pentru toată înflăcărarea care m-a cuprins, și să-mi spun: ce faci? Ai înnebunit? Cînd o să-ți atingi scopul, ce-o să fie? Îți vei da seama de greșeala ta și-ți va părea rău de chinurile și de gîndurile care te-au frămîntat! Nu știi oare cît de puțină plăcere găsește omul în lucrurile pe care și le-a dorit, de îndată ce le-a avut? Iar pe de altă parte, răul care ți se poate întîmpla e ca să mori și să ajungi în infern; dar au murit atîția alții! Și în infern sînt atîția oameni cumsecade!... Așa că de ce să-ți fie rușine să intri și tu alături de ei? Privește-ți soarta cu ochii mari deschiși; ferește-te de rău, sau de nu te poți feri, înfruntă-l bărbătește!... Nu te prosterna în fața lui, nu te-njosi ca o femeie. Poftim cum îmi fac curaj, dar nu știu cît am s-o duc așa, fiindcă din toate părțile mă cuprinde o dorință atît de

fierbinte să fiu lîngă dînsa, şi simt dorul ăsta cum creşte în mine din tălpile picioarelor pînă-n creştetul capului. Îmi tremură picioarele, totul se zvîrcoleşte în mine, inima parcă vrea să-mi sară din piept, mîinile-mi stau să cadă din umeri, limba mi s-a încleiat în gură, ochii mi se-mpăienjenesc, capul îmi vîjîie! Dacă ar veni Ligurio, aş avea pe cine să-mi vărs focul! A! Da' uite-l că aleargă spre mine. Vestea pe care mi-o va aduce, ori îmi va mai da puţină viaţă, ori mă va băga în pămînt!

SCENA 2

Ligurio şi Callimaco

LIGURIO

Niciodată n-am dorit atît de mult ca acum să-l găsesc pe Callimaco! Şi niciodată n-am colindat mai mult ca acum să dau de el. Dacă-i aduceam veşti rele, dam îndată de el! Şi nu l-am găsit nici acasă, nici în piaţă, nici în tîrg, nici la *Pancone degli Spini*, nici la *Loggia de' Tornaquinei* — nicăieri! Îndrăgostiţii ăştia au argint viu în ei, de nu-i poţi prinde pe nicăieri.

CALLIMACO

Îl văd pe Ligurio venind încoace. De ce s-o fi uitînd în toate părţile? Poate că mă caută! Şi pare vesel! De ce nu-l strig? Ligurio! Hei! Ligurio!

LIGURIO

Slavă Domnului! Da'unde mi-ai fost, Callimaco?

CALLIMACO

Ce veşti ai?

LIGURIO

Bune.

CALLIMACO

Bune, bune?

LIGURIO

Foarte bune!

CALLIMACO

Lucrezia s-a învoit?

LIGURIO

Da!

CALLIMACO

Călugărul și-a făcut datoria?

LIGURIO

Făcut!

CALLIMACO

Binecuvîntat să fie! Mă voi ruga lui Dumnezeu pentru el.

LIGURIO

Asta-i bună! Ca și cum Dumnezeu ar răsplăti deopotrivă răul și binele. Călugărul vrea altceva decît rugăciuni.

CALLIMACO

Ce vrea?

LIGURIO

Bani!

CALLIMACO

O să-i dăm. Cît i-ai făgăduit?

LIGURIO

Trei sute de ducați.

CALLIMACO

Bine ai făcut!

LIGURIO

Doctorul i-a dat douăzeci și cinci.

CALLIMACO

Cît?

LIGURIO

Ce-ți pasă cît i-a dat el?

CALLIMACO

Și mama Lucreziei ce-a făcut?

LIGURIO

Aproape tot. Cum a auzit că fiică-sa o să petreacă această noapte fără să păcătuiască, n-a încetat s-o roage, să-i poruncească, s-o încurajeze, și pînă la urmă s-o ducă la călugăr, a făcut în așa fel încît Lucrezia s-a învoit.

CALLIMACO

O! Dumnezeule, am eu atîtea calități ca să merit o fericire ca asta? Simt că mor de bucurie!

LIGURIO

Ce fel de oameni or mai fi și îndrăgostiții ăștia! Ba din bucurie, ba din supărare, vor să moară cu orice preț. Băutura e gata?

CALLIMACO

Da.

LIGURIO

Cum ai preparat-o?

CALLIMACO

Un pahar de hypocras, care-i bun de dres stomacul și de înveselit mintea. Vai de mine! Vai, simt că-mi pierd mințile!

LIGURIO

Ce-i? Ce s-a întîmplat?

CALLIMACO

Nu-i nici o scăpare.

LIGURIO

Ce dracu ai făcut?

CALLIMACO

N-am făcut nimic, dar m-am dus pe copcă!

LIGURIO

De ce? Hai, spune! Ia-ți mîinile de la ochi.

CALLIMACO

Ce naiba! Nu-ţi aduci aminte că i-am spus lui messer Nicia că tu, el, Siro şi cu mine o să prindem un tînăr şi-o să-l culcăm cu nevastă-sa?

LIGURIO

Ei şi?

CALLIMACO

Cum, ei și? Dacă o să fiu cu voi, nu eu o să fiu cel prins! Și dacă n-o să stau cu voi, o să-şi dea seama de înşelătorie!

LIGURIO

Asta-i drept! Şi nu-i nici o scăpare?

CALLIMACO

Nu văd cum.

LIGURIO

Ba eu văd...

CALLIMACO

Ce?

LIGURIO

Lasă-mă puţin să mă gîndesc.

CALLIMACO

Dacă de-abi acum te gîndești, înseamnă c-am sfeclit-o!

LIGURIO

Am găsit!

CALLIMACO

Ce?

LIGURIO

Am să fac ca părintele care ne-a ajutat pînă acum să ne-ajute și de-acum încolo.

CALLIMACO

În ce fel?

LIGURIO

Va trebui să ne deghizăm cu toții; ba și pe călugăr am să-l pun să se deghizeze, să-și schimbe și glasul, și fața și hainele!... Și-i voi spune doctorului că tu ești el! Și fără îndoială că va crede.

CALLIMACO

Asta-mi place! Da' eu ce-am să fac?

LIGURIO

Păi...să-ţi pui în spate un cojocel, iei în mînă o lăută, şi apari de după colţul casei lui messer Nicia cîntînd o canţonetă.

CALLIMACO

Cu faţa descoperită ?

LIGURIO

Sigur! Păi dacă ai purta mască, l-ai face să bănuiască ceva!

CALLIMACO

O să mă cunoască!

LIGURIO

Nici nu te gîndi la asta, fiindcă o să-ţi schimonoseşti faţa, o să te strîmbi, îţi ţuguiezi buzele, sau rînjeşti... Închizi un ochi... Ia încearcă puţin!

CALLIMACO

Să fac aşa ?

LIGURIO

Nu.

CALLIMACO

Aşa ?

LIGURIO

Nu-i de-ajuns.

CALLIMACO

Da' așa?

LIGURIO

Așa, așa! Ține minte cum ai făcut acum. Am acasă un nas și-o să ți-l lipesc.

CALLIMACO

Și mai bine. Și pe urmă?

LIGURIO

Cum apari de după colț, noi o să fim acolo; iți smulgem lăuta din mînă, îți ardem niște ghionți, te luăm pe sus, te ducem în casă și te urcăm în pat! Cît despre rest, o să faci cum te-o tăia capul.

CALLIMACO

O să meargă strună!

LIGURIO

De data asta fără îndoială. De vrei însă să-i mai treci pragul casei, ehei! asta nu mai depinde de noi, ci de tine!

CALLIMACO

Cum ?

LIGURIO

Trebuie s-o cucerești în noaptea asta, și mai înainte de-a pleca de la ea, să-i spui cine ești, să-i dezvălui înșelătoria, să-i dovedești în fel-și chip dragostea ce-i porți, să-i spui că o iubești și că n-o să se facă de ocară de-ți va fi prietenă! Iar de vrea să se facă de ocară, să-ți fie dușmancă! E cu neputință să nu primească și să vrea ca noaptea asta să fie prima și ultima!...

CALLIMACO

Crezi ?

LIGURIO

Sînt sigur. Dar să nu mai pierdem vremea! o fi două? Cheamă-l pe Siro și trimite-l cu băutura la messer Nicia, iar pe mine așteaptă-mă acasă. Mă reped pînă la călugăr să-l deghizez și să-l aduc aici. Îl căutăm apoi pe doctor și facem ce-a mai rămas de făcut!

CALLIMACO

Bine zici! Aleargă!

SCENA 3

Callimaco şi Siro

CALLIMACO

Siro!

SIRO

Messer!

CALLIMACO

Vino încoace.

SIRO

Iată-mă.

CALLIMACO

Ia paharul de argint care-i în dulapul din cameră. Acoperă-l cu o bucată de postav şi adu-l încoace. Dar vezi, ai grijă să nu-l verşi pe drum.

SIRO

Îndată!

CALLIMACO

E-n serviciul meu de zece ani şi m-a slujit totdeauna cu credinţă. Aşa că şi de data asta pot să mă încred în el. Şi cu toate că nu i-am spus nimic

de înşelătoria asta, pare că a simţit ceva, că e un şmecher fără pereche, şi-i prea sîrguincios în tot ce-i cer.

SIRO

Iată-l.

CALLIMACO

Bine. Ia-l şi du-te acasă la messer Nicia şi spune-i că acesta-i medicamentul pe care trebuie să-l ia soţia sa, imediat după cină; şi cu cît o să mănînce mai devreme, cu atît are să fie şi mai bine. Mai spune-i că noi o să-l aşteptăm în colţ, la ceasul hotărît, şi să caute să fie şi dînsul la timp. Şterge-o!

SIRO

M-am dus!

CALLIMACO

Stai! Dacă vrea să-l aştepţi, aşteaptă-l, şi vino cu el aici. Dacă nu vrea, întoarce-te acasă, bineînţeles după ce-ai făcut întocmai ce ţi-am poruncit.

SIRO

Prea bine, messer.

SCENA 4

CALLIMACO

singur

Şi-acum să-l aştept pe Ligurio să se-ntoarcă cu călugărul! Cine a spus că aşteptarea e o tortură n-a spus decît adevărul! Cu fiece oră slăbesc zece livre, gîndindu-mă unde sînt acum şi unde aş putea fi peste două ore, temîndu-mă să nu se ivească altă încurcătură care să-mi dea planul peste cap. Şi de s-ar întîmpla aşa, apoi noaptea asta ar fi şi ultima din viaţa mea. M-aş arunca în Arno, sau m-aş spînzura, sau m-aş arunca pe fereastră, sau m-aş înjunghia cu un cuţit, chiar pe pragul casei ei. Ceva tot aş face fiindcă n-aş mai putea trăi! Dar ce văd? Ligurio?! E el! Da' cu el mai vine cineva care pare cocoşat şi şchiop. Cu siguranţă că-i călugărul deghizat. Oh! Călugării ăştia! De cunoşti unu', îi cunoşti pe toţi! Cine-o fi însă, celălalt, care s-a apropiat de ei? Poate că-i Siro, care o fi terminat ce-avea de făcut la doctor. Da, da! E chiar el! Îi aştept aici ca să le ies în cale.

SCENA 5

Siro, Ligurio, Călugărul Timoteo, deghizat, şi Callimaco

SIRO

Cine-i cu tine, Ligurio?

LIGURIO

Un om cumsecade.

SIRO

E şchiop de-a binelea sau se preface?

LIGURIO

Ce te priveşte?

SIRO

Oho! Aduce cu marele tartor al dracilor!

LIGURIO

Tacă-ţi gura că m-ai plictisit destul. Unde-i Callimaco?

CALLIMACO

Sînt aici! Bine-aţi venit.

LIGURIO

Callimaco, vezi de neghiobul ăsta de Siro că i-au ieşit din gură o mie de prostii!

CALLIMACO

Siro, ascultă! În seara asta ai să faci tot ce ţi-o cere Ligurio, fără să crîcneşti, ca şi cum ţi-aş porunci eu. Şi la tot ce vezi, simţi sau auzi, nu sufli o vorbă, dacă ţii la averea, la cinstea, la viaţa mea şi la slujba ta.

SIRO

Aşa voi face!

CALLIMACO

I-ai dat doctorului paharul cu medicamentul?

SIRO

Da, messer.

CALLIMACO

Şi ce-a spus?

SIRO

C-o să facă aşa cum v-aţi înţeles.

TIMOTEO

Acesta-i Callimaco?

CALLIMACO

Da, eu sînt, la ordinele dumneavoastră. Tîrguiala între noi a fost făcută. Puteţi dispune de mine

și de toată averea mea, ca fiind ale dumneavoastră.

TIMOTEO

Știu și te cred. M-am apucat să fac pentru tine ceea ce n-aș fi făcut pentru nici un om din lume.

CALLIMACO

N-o să vă fie zadarnică osteneala!

TIMOTEO

Mi-e de ajuns că mă prețuiești!

LIGURIO

Să lăsăm complimentele! Siro și cu mine ne ducem să ne deghizăm. Vino și tu cu noi, Callimaco. Ai destulă treabă. Călugărul o să ne aștepte aici. Ne întoarcem îndată și ne ducem să-l găsim pe messer Nicia.

CALLIMACO

Bine zici! Haidem!

TIMOTEO

Vă aștept!

SCENA 6

CĂLUGĂRUL TIMOTEO
deghizat, singur

Adevărat grăiesc unii cînd spun că prieteniile deocheate împing oamenii la temniță! Și de multe ori o sfîrșești rău cînd te lași prea ușor înduplecat sau cînd ești prea bun, ca și-atunci cînd ești prea secătură! Dumnezeu mi-e martor că mie nici nu-mi trecea prin cap să fac rău cuiva și că stăteam în chilia mea și-mi vedeam de treabă discutînd cu credincioșii mei. Numai că mă pomenesc cu diavolul ăsta de Ligurio care m-a îndemnat să înmoi un deget în greșeală, și-acum mă trezesc că-s intrat cu toată mîna, ba și cu întreaga mea ființă, și nu știu, zău, ce mi-o fi dat să mai pățesc. Cu toate astea trag nădejdea că atunci cînd o treabă îi privește pe mai mulți, ăștia mulți se îngrijesc să iasă cu fața curată! Da' uite că se întoarce Ligurio cu servitorul.

SCENA 7

Călugărul Timoteo, Ligurio și Siro, deghizați

TIMOTEO

Bine că v-ați întors!

LIGURIO

Ne stă bine?

TIMOTEO

Foarte bine!

LIGURIO

Mai lipsește doctorul. Haidem spre casa lui. Te pomenești c-o fi trecut de trei! Haidem mai repede.

SIRO

Ia uitați-vă acolo! Cine o fi ieșind din casa doctorului? El sau vreo slugă?

LIGURIO

Ce slugă? Nu! E el! Ho, ho, ho!...

SIRO

De ce rîzi?

LIGURIO

Cine n-ar rîde? Uită-te bine la el! A îmbrăcat o manteletă care nu-i acoperă fundul. Ce dracu are pe cap? Parcă ar fi o bufniță popească! Și pe dedesubt arată a spadasin. Ha, ha! Și

nu știu ce bolborosește!... Hai să ne dăm mai încolo și să tragem cu urechea la ce spune. Pesemne i-o fi făcut vreun necaz nevastă-sa.

SCENA 8

MESSER NICIA
deghizat, singur

Cîte nazuri a făcut nebuna asta a mea! A trimis-o pe doică la maică-sa acasă și pe servitor la țară. Ei, pentru asta o laud! Dar nu pot s-o laud că pînă să se urce în pat a făcut atîtea mofturi de mi s-a urît! Că nu vreau!... Cum o să fac asta?... Ce mă silești să fac!... Vai de mine, mamă!... Și dacă maică-sa n-ar fi luat-o cu binișorul [1], nici că se urca în pat! De-ar ține-o mult călduri1e! Înțeleg să fie femeie mofturoasă, dar nici așa! Că mi-a împuiat capu', creierul ăsta de pisică! Și dacă cineva ar spune: — Să fie spînzurată cea mai cuminte femeie din Florența! Ea ar răspunde: Ce ți-am făcut? Știu că Paquina o să intre în Arezzo. Și mai înainte ca eu să-mi

---

[1] În original: „*E se non che la madre le disse il padre del porro...*"

termin partida de cărţi am să pot spune ca monna Ghinga: Am văzut-o şi-am pipăit-o cu mîinile astea! — Straşnic m-am îmbrăcat! Cine m-ar recunoaşte? Par mai înalt, mai tînăr, mai şui, de nici o femeie n-ar îndrăzni să-mi ceară vreun ban ca să se culce cu mine! Da' unde-or fi ceilalţi?

SCENA 9

Ligurio, Messer Nicia, călugărul Timoteo şi Siro

LIGURIO

Bună seara, messer.

NICIA

A! Cine-i acolo?

LIGURIO

Nu vă speriaţi! Noi sîntem!

NICIA

Aha! Aţi venit cu toţii! De nu vă recunoşteam numaidecît vă şi împungeam cu spada, fără greş, fiindcă ştiu s-o mînuiesc cu dibăcie! Tu eşti Ligurio? Şi tu Siro? Şi celălalt, maestrul? Aşa?

LIGURIO

Da, messer.

NICIA

Oho! Ia te uită! Da' s-a deghizat straşnic! N-o să-l recunoască nimeni. Ia veniţi încoace, maestre!

LIGURIO

I-am băgat în gură două nuci ca să nu i se cunoască vocea.

NICIA

Tii! Prostule!

LIGURIO

De ce-s prost?

NICIA

Că nu mi-ai spus şi mie! Că mi-aş fi băgat şi eu două nuci în gură. Ştii doar cît de important e să nu fii recunoscut după glas.

LIGURIO

Poftim! Băgaţi-vă-n gură asta!

NICIA

Ce-i asta?

LIGURIO

O bilă de ceară.

NICIA

Dă-o încoace. Oh, ptiu, ptiu, ptiu!... Ține-s-ar de tine toate belelele, licheaua naibii!

LIGURIO

Iertați-mă că v-am dat altceva, dar din nebăgare de seamă!

NICIA

Ptiu, ptiu, ptiu... da' ce era?

LIGURIO

Coajă de chinină.

NICIA

Lua-te-ar dracii! Ptiu, ptiu! Maestre, nu spuneți nimic?

TIMOTEO

Și pe mine m-a supărat Ligurio.

NICIA

Tii! Da' bine v-ați mai schimbat vocea!

LIGURIO

Haideţi, că pierdem vremea! Eu sînt comandantul şi trebuie să-mi desfăşor oştirea pentru atac. De partea dreaptă să stea Callimaco, de partea stîngă stau eu, şi la mijloc o să stea doctorul. Siro o să fie ariergarda, ca să dea ajutor acolo unde frontul slăbeşte. Semnalul de atac — cînd m-auziţi pe mine spunînd: sfîntu Cucu!

NICIA

Cine-i sfîntu ăsta Cucu?

LIGURIO

E cel mai preamărit sfînt din cîţi sînt în Franţa! Fiţi gata! Să stăm la pîndă în colţul ăsta! Auziţi ceva? Eu aud o lăută!

NICIA

Şi eu aud! Ce facem?

LIGURIO

Trebuie să trimitem în recunoaştere pe cineva să vadă cine e. După ce ne-o spune cine e, vedem noi!...

NICIA

Şi cine se duce?

LIGURIO

Du-te tu, Siro! Ştii ce ai de făcut? Cumpăneşte situaţia, cercetează, întoarce-te iute şi raportează!

SIRO

Mă duc!

NICIA

Ştii ceva? Eu n-aş vrea să ne înşelăm şi să punem mîna pe vreun hodorog pîrpiriu şi damblagiu... Ar însemna că mîine seară să luăm treaba asta de la început!...

LIGURIO

Nu vă fie frică! Siro e un om tare priceput. Uite-l că se întoarce. Ce-i Siro?

SIRO

E un tinerel foarte frumos, cum n-aţi văzut în viaţa dumneavoastră! Pare să nu aibă douăzeci şi cinci de ani. Se plimbă hai-hui!... Şi cîntă din lăută. Se îndreaptă spre noi.

NICIA

Aha! Tocmai unu' ca ăsta căutăm, numai de-ar fi așa cum spui tu! Bagă de seamă, că pe urmă în capul tău se sparg toate oalele!

SIRO

E-așa cum v-am spus!

LIGURIO

Să pîndim pînă se-arată de după colț. Și cum apare, îi sărim în spinare!

NICIA

Dați-vă mai încoace, maestre! Parcă ați fi de lemn. Uite-l.

CALLIMACO

Culcă-te atunci cu dracu, dacă eu nu pot s-ajung la tine!

LIGURIO

Pe el! Dă-ncoace lăuta!

CALLIMACO

Vai de mine! Da' ce v-am făcut?

NICIA

O să vezi tu! Pune-i sacu-n cap! Umflă-l!

LIGURIO

Pocnește-l să tacă!

NICIA

Mai arde-i una! Și încă una! Haidem cu el în casă!

TIMOTEO

Messer Nicia, eu mă duc să mă odihnesc că mă doare capu de mor. Dacă n-aveți treabă cu mine, mîine dimineață nu mai vin.

NICIA

Da, maestre, nu mai veniți! Facem noi singuri ce-i de făcut!

SCENA 10

CĂLUGĂRUL TIMOTEO
singur

Dacă ei au intrat în casă, să mă duc și eu la mănăstire. Iar dumneavoastră, cinstiți spectatori, nu ne ocărîți că-n noaptea asta n-o să doarmă

nimeni. Știți doar că și între acte se întîmplă cîte ceva... Eu am să-mi spun rugăciunile... Ligurio și Siro au să stea la masă, că n-au mîncat încă pe ziua de azi!... Doctorul o să pîndească la ușă ca supa să fiarbă bine... Callimaco și madonna Lucrezia n-or să doarmă nici ei. Și la drept vorbind, de-aș fi eu în locul lui, iar dumneavoastră în locul ei, apoi nici noi n-am dormi!

CÎNTEC
după actul al IV-lea

Senină noapte! Clipe dulci de vrajă!
În liniște pămîntu-nveșmîntați.
În voi se strîng atîtea desfătări!
Le stați îndrăgostiților de strajă,
În inimi fericirea revărsați;
Pe cei ce-ascultă-a dragostei chemări
Îi îndrumați pe tainice cărări,
Și-i răsplătiți așa cum se cuvine
Pentru-ndelungile lor ceasuri de suspine.
Voi preschimbați, o, clipe sfinte,
Inimi de gheață-n flacără fierbinte.

ACTUL AL V-lea

SCENA 1

CĂLUGĂRUL TIMOTEO
singur

N-am putut să închid un ochi toată noaptea asta! Atît de mult doream să știu ce-au făcut pînă la urmă Callimaco și ceilalți. Și, așteptînd, am căutat să-mi trec vremea cu fel de fel de treburi: am slujit de utrenie, am citit viața unui sfînt părinte, m-am dus la biserică și-am aprins o candelă care se stinsese, și-am schimbat un văl la icoana Madonnei cea făcătoare de minuni! Parcă nu le-aș fi spus de o mie de ori călugărilor s-o țină curată! Și se mai miră că a slăbit cre-

dința oamenilor!... Mi-aduc aminte că altădată erau vreo cinci sute de icoane, și astăzi nu sînt decît vreo douăzeci! Și de asta sîntem vinovați numai noi, fiindcă n-am știut să le păstrăm faima! Obișnuiam ca în fiecare seară, după vecernie, să mergem în procesiune și să cîntăm în fiece sîmbătă laude Madonnei! Îi juram mereu credință, ca să facă noi minuni. Și-atunci cînd bărbații și femeile veneau la spovedit, îi îndemnam să facă jurăminte. Acum nu se mai face nimic din toate astea! Și ne mai mirăm că toate merg prost! Ce-or fi avînd în cap și călugării ăștia ai mei? Ei! Aud zgomot dinspre casa lui messer Nicia. Doamne! ei sînt! Îl scot afară din casă pe tînărul de astă-noapte. Am căzut la timp. S-au îndulcit la ultimele picături!... Tocmai se crapă de ziuă. Ia să mă ascund și să trag cu urechea la ce vorbesc?

SCENA 2

Messer Nicia, Callimaco, Ligurio și Siro

NICIA

Prinde-l de colo și eu de-aici! Tu, Siro, ține-l de coada hainei!

CALLIMACO

Nu mă omorîţi!

LIGURIO

Nici o teamă! Hai, şterge-o!

NICIA

Să nu mergem mai departe.

LIGURIO

Chiar aşa. Să-l lăsăm aici. Da' mai înainte să-l învîrtim de vreo două ori, ca să ameţească şi să nu ştie pe unde a venit. Învîrteşte-l, Siro!

SIRO

Aşa?

NICIA

Mai învîrteşte-l o dată.

SIRO

S-a făcut!

CALLIMACO

Lăuta mea!

LIGURIO

Na, ia-o, şi şterge-o! Dacă te-aud că trăncăneşti ceva, îţi rup gîtu'!

NICIA

Și-acum c-am scăpat de el, să mergem și noi să ne schimbăm hainele și să ieșim cu toții numaidecît în tîrg, ca să nu se creadă că am stat de veghe toată noaptea.

LIGURIO

Asta așa-i!

NICIA

Du-te tu cu Siro la maestrul Callimaco și spuneți-i că totul a mers de minune.

LIGURIO

Ce-o să-i putem spune noi? Că doar nu știm nimic! Cum ați intrat în casă, noi ne-am dus să bem. Așa că tînărul a rămas pe mîinile dumneavoastră și ale soacrei, și nu v-am mai văzut decît acum cînd ne-ați chemat să-l dăm afară.

NICIA

E-adevărat! Oho! Am să vă spun niște lucruri strașnice! Nevastă-mea stătea în pat, pe întuneric. Sostrata mă aștepta în casă. M-am dus sus cu tinerelul și, ca să nu se aleagă praful de toată

treaba, l-am băgat într-o cameră pe care o am sus în sală, și care era luminată slab de o lampă afumată, așa că n-a putut să-mi vadă fața.

LIGURIO

Foarte bine ați făcut!

NICIA

L-am pus să se dezbrace. Se codea. Atunci l-am înșfăcat ca pe un cîine și-am început să-l zgîlții atît de tare, am tras de el, că i s-o fi părut o veșnicie pînă s-a văzut despuiat de țoale. Și-a rămas gol pușcă! La față-i pocit. Avea un năsoi și-o gură strîmbă!... Dar n-ai văzut niciodată trup mai frumos ca al lui! Pielea albă și catifelată, iar sub ea, mușchii tari, vînjoși! Cît despre celelalte lucruri, ce să vă mai spun!

LIGURIO

Nici n-are rost să ne spuneți. Ar fi trebuit să-l vedem noi, din creștet pînă-n tălpi!

NICIA

Vrei să glumești! Și-apoi dacă m-am apucat eu să fac ceva, nu m-am oprit la mijlocul drumului;

am vrut să văd dacă era sănătos. Că de-ar fi avut vreun beteşug, ce mă făceam? Ai! Ce-ai de zis?

LIGURIO

Aveţi dreptate!

NICIA

De cum am văzut că era sănătos, l-am tras după mine, şi pe întuneric l-am împins în cameră. L-am aruncat în pat, şi mai înainte să-i las singuri, am vrut să pipăi cu mîna cum o să meargă treaba! Că de! Eu nu-s obişnuit să iau un licurici drept felinar.

LIGURIO

Cu cîtă grijă v-aţi ocupat de lucrul ăsta!

NICIA

După ce-am pipăit şi simţit că totu-i în ordine, am ieşit din cameră şi-am închis uşa, m-am dus apoi la soacră-mea, care stătea ca pe jăratic, şi-n aşteptarea zorilor, am stat de vorbă cu ea toată noaptea.

LIGURIO

Şi ce-aţi vorbit?

NICIA

Despre prostia Lucreziei. C-ar fi trebuit să se-nvoiască de la bun început, fără să mai fi făcut atîtea nazuri. Pe urmă am vorbit de copil că, zău așa, mi se părea că țin în brațe plodul ăla... Și-am pălăvrăgit așa pînă am auzit bătînd de utrenie, și temîndu-mă să nu se lumineze de ziuă, m-am dus din nou în camera Lucreziei. Și credeți că am putut să-l trezesc pe nătărăul ăla? Ehei!

LIGURIO

Cred și eu!

NICIA

Se-ndulcise ca ursul la miere... Dar n-a avut ce face: s-a sculat!... Pe urmă v-am chemat și l-am dat pe ușă afară!

LIGURIO

Va să zică treaba a mers bine!

NICIA

Da, dar nu știu ce-o să crezi dacă-ți spun că-mi pare rău!

LIGURIO

De ce?

NICIA

De sărmanul tînăr care o să moară peste puţin timp şi pe care noaptea asta o să-l coste atît de scump.

LIGURIO

Oho! Ia te uită! Da' la altceva mai bun n-aveţi să vă gîndiţi? Treaba lui ce-o face!

NICIA

Ai dreptate! Dar mi se pare o veşnicie pînă o să-l găsesc pe maestrul Callimaco, să ne bucurăm împreună!

LIGURIO

Peste un ceas trebuie să iasă din casă. Dar s-a făcut ziuă de-a binelea! Ne ducem să ne dezbrăcăm. Dumneavoastră ce faceţi?

NICIA

Mă duc şi eu acasă să-mi pun nişte haine mai bune. O s-o trezesc pe nevastă-mea, o pun să se

îmbăieze, şi-o trimit pe urmă la biserică să se purifice! Aş vrea ca tu şi Callimaco să fiţi şi voi acolo, şi să-i vorbim călugărului, să-i mulţumim, şi să-l răsplătim pentru binele pe care ni l-a făcut.

LIGURIO

Chiar aşa vom face!

SCENA 3

CĂLUGĂRUL TIMOTEO

singur

Am auzit tot ce-au vorbit şi mi-a plăcut văzînd cît e de prost doctorul ăsta! Da' de hotărîrea de la urmă, ce să spun? Mi-a mers la inimă! Şi fiindcă vor să vină la mine, ia să nu mai stau aici şi să-i aştept la biserică, unde afacerile mele merg mai bine. Dar cine iese din casa de colo? Mi se pare că-i Ligurio... şi cu el trebuie să fie Callimaco. Nu vreau să mă vadă din motivele pe care le-am spus! Şi chiar de nu vin ei să mă caute, voi avea destul timp să-i caut eu pe ei!

SCENA 4

Callimaco și Ligurio

CALLIMACO

După cum ți-am spus, Ligurio, la început n-am prea fost în apele mele. Și cu toate că o doream nespus de mult, stăteam pe gînduri. Dar de cum i-am spus cine sînt, și i-am dat să înțeleagă cît de mare e dragostea ce-i port, și—dată fiind prostia lui bărbatu-său—cît de ușor am putea trăi fericiți, fără nici o primejdie, i-am făgăduit s-o iau de nevastă dacă într-o bună zi Dumnezeu i-ar hărăzi alt bărbat; și în afară de făgăduiala asta, dînsa începînd să guste deosebirea dintre îmbrățișarea mea și aceea a lui messer Nicia, dintre sărutările unui amant tînăr și acelea ale unui bărbat bătrîn, după cîteva suspine, mi-a spus: „Dacă șiretenia ta, prostia bărbatului meu, naivitatea mamei mele și josnicia duhovnicului meu m-au împins să fac ceea ce eu niciodată n-aș fi făcut, vreau să cred că o putere cerească a vrut așa, și nu-s îndeajuns de tare ca să mă împotrivesc la ceea ce vrea cerul și să nu primesc. De aceea să-mi fii domn, stăpîn, și călăuză! Fii tatăl meu, apărătorul meu! Vreau să fii mulțumirea și

bucuria mea! Și ceea ce bărbatu-meu a vrut pentru o noapte, vreau să i se întîmple mereu. Așa că împrietenește-te cu el și vino în dimineața asta la biserică, și de-acolo o să mergi să stai la masă cu noi. O să pleci sau o să rămîi cum îți va cere inima. Și-așa o să putem fi împreună oricînd, fără să dăm de bănuit!" Auzind vorbele acestea, simțeam că mă sfîrșesc de fericire. N-avui putere să-i răspund așa cum aș fi dorit. Lucru hotărît, sînt atît de fericit și de mulțumit, cum n-a fost niciodată vreun om pe pămînt! Și dacă fericirea asta n-o să mă părăsească, din pricina morții sau a timpului, o să fiu mai fericit decît preafericiții, mai sfînt decît sfinții!

LIGURIO

Sînt tare mulțumit că te simți atît de fericit și că totul s-a petrecut așa cum ți-am spus eu. Ei, dar ce facem acum?

CALLIMACO

Să mergem spre biserică, fiindcă i-am făgăduit c-o să fiu acolo unde o să vină ea, maică-sa și doctorul.

LIGURIO

Aud zgomot la uşa casei lor. Aha! Uite-le pe amîndouă că ies, şi doctorul le însoţeşte.

CALLIMACO

Haidem la biserică şi le-om aştepta acolo.

SCENA 5

Messer Nicia, Lucrezia, Sostrata

NICIA

Lucrezia, eu cred că-i mai înţelept să facem lucrurile cu frica lui Dumnezeu, şi nu aşa de parcă am fi nişte smintiţi.

LUCREZIA

Ce-oi fi vrînd să mai fac?

NICIA

Ia te uită cum răspunde! Parcă ar fi un cocoş!

SOSTRATA

Nu te supăra! E şi ea puţin tulburată.

LUCREZIA

Ce voiaţi să-mi spuneţi?

NICIA

C-ar fi bine să mă duc înainte şi să stau de vorbă cu călugărul, şi să-i spun să-ţi iasă în cale în pragul bisericii, ca să te conducă la altar. Doar în dimineaţa asta e ca şi cum te-ai naşte din nou!

LUCREZIA

Şi de ce nu vă duceţi?

NICIA

În dimineaţa asta ai prins curaj! Ieri seară păreai pe jumătate moartă.

LUCREZIA

Asta mulţumită dumneavoastră!

SOSTRATA

Du-te şi caută-l pe călugăr. A! Dar nu mai e nevoie că, uite, tocmai iese din biserică.

NICIA

Aşa-i.

SCENA 6

Călugărul Timoteo, messer Nicia, Lucrezia, Callimaco, Ligurio şi Sostrata

TIMOTEO

Am ieşit deoarece Callimaco şi Ligurio mi-au spus că doctorul şi femeile vin la biserică.

NICIA

Bona dies, părinte.

TIMOTEO

Bine-aţi venit, şi să fie într-un ceas bun, madonna, ca Dumnezeu să vă dea un băieţaş frumos!

LUCREZIA

De-o vrea Dumnezeu!

TIMOTEO

O să vrea negreşit!

NICIA

Văd în biserică pe Ligurio şi pe maestrul Callimaco.

TIMOTEO

Da, messer.

NICIA

Chemaţi-i!

TIMOTEO

Veniţi!

CALLIMACO

Dumnezeu să vă apere!

NICIA

Maestre, vă rog daţi mîna cu nevasta mea.

CALLIMACO

Cu plăcere!

NICIA

Lucrezia, dînsul e omul prin a cărui bunătate o să avem şi noi un sprijin la bătrîneţe!

LUCREZIA

Îi rămîn foarte îndatorată. Şi-aş vrea să primească să ne fie prieten.

NICIA

O! Binecuvîntată să fii, Lucrezia! Şi vreau ca el şi Ligurio să vină în dimineaţa asta să ia masa cu noi.

LUCREZIA

Negreșit!

NICIA

Și-am să le dau și cheile camerei din față, de sub loggia, ca să poată veni cînd or pofti, fiindcă ei n-au nici o femeie acasă și stau ca niște urși.

CALLIMACO

Primesc, și-am să vin ori de cîte ori îmi va spune inima să vin.

TIMOTEO

Da' cu banii pentru pomeni ce se aude?

NICIA

Nici o grijă, domine, vi-i trimit chiar astăzi!

LIGURIO

Numai de Siro nu-și aduce aminte nimeni!...

NICIA

Să ceară ce-o vrea! Ce-i al meu e ca și al lui! Tu, Lucrezia, cîți groși trebuie să-i dai părintelui ca să te ducă la altar?

LUCREZIA

Daţi-i zece groşi.

NICIA

Mi se pune un nod în gît!

TIMOTEO

Dumneavoastră madonna Sostrata, după cîte mi se pare, aţi întinerit ca un vlăstar pe un trunchi vîrstnic.

SOSTRATA

Cine nu s-ar înveseli în dimineaţa asta?

TIMOTEO

Să mergem cu toţii în biserică şi să înălţăm lui Dumnezeu o rugăciune. După slujbă, o să vă duceţi să vă ospătaţi! Iar dumneavoastră, spectatori, nu ne-aşteptaţi pînă ieşim din biserică!... Slujba e lungă, eu rămîn înăuntru, iar dumnealor vor ieşi pe uşa din dos a bisericii, şi se vor duce acasă!... *Valete!*[1]

---

[1] Fiţi sănătoşi! (în limba latină în original).

Responsabil de carte : C. Frunzetti
Tehnoredactor : S. Malcaş
Corector : E. Găvănescu

Dat la cules 13.11.57. Bun de tipar 28.01.58. Tiraj 15.150 ex. Hîrtie cărţi şcolare de 65 gr. m². Ft. 700×1000/32. Coli ed. 3,71. Coli de tipar 4,62. Ediţia I. Comanda 3730. Planşe tipo 1. A. nr. 02672. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 85—2=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1799 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN". Bucureşti — R.P.R.